

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Marko Aleksic´

ICTY - En juridisk institution eller ett politiskt verktyg?

Examensarbete
20 poäng

Per Ole Träskman

Straffrätt

HT-03

Innehåll

SAMMANFATTNING	1
FÖRORD	2
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Syfte och problemställning	6
1.2 Metod	6
1.3 Avgränsningar	7
2 EN HISTORISK ÖVERSIKT	8
2.1 Från Manulagarna till vår tids konventioner	8
2.2 Nürnberg- och Tokyorättegångarna	9
2.2.1 Nürnbergrättegångarna	10
2.2.2 Tokyorättegångarna	11
2.2.3 Skillnader mellan tribunalerna i Nürnberg och Tokyo	12
2.2.4 Rättegångarnas betydelse idag	12
3 BILDANDET AV ICTY	14
3.1 Från idé till verklighet	14
3.1.1 Moscow Human Dimension Mechanism tillämpas	14
3.1.2 Massmedial fokus på kriget i det f.d. Jugoslavien	14
3.1.3 Resolution 771	14
3.1.4 Rapportörgruppen	15
3.1.5 Resolution 780	16
3.1.6 Rapportörslagens förslag antas av CSCE-rådet	16
3.1.7 Eagleburgers "naming names"-tal	17
3.1.8 Resolution 808	17
3.1.9 Resolution 827 och ICTY:s formella upprättande	17
3.2 ICTY:s statut	18
3.2.1 ICTY:s kompetensområde	19
3.2.2 Konkurrerande jurisdiktion	19
3.2.3 Non bis in idem-regeln	19
3.2.4 Domslut	20
3.2.5 Påföljder	20
3.2.6 Rätten att överklaga och begära resning	20
3.2.7 Avtjänande av straff, nåd och nedsättande av strafftid	21
3.2.8 Staters förpliktelser gentemot ICTY	21
3.2.9 ICTY:s personal, säte, språk, budget och rapportering	21

3.3	Organisationen	21
3.3.1	Kamrarna	22
3.3.2	Åklagaren	23
3.3.3	Förvaltningen	24
3.4	Brotten	24
3.4.1	Svåra överträdelser av 1949 års Genèvekonventioner	24
3.4.2	Brott mot krigets lagar och bruk	25
3.4.3	Folkmord	26
3.4.4	Brott mot mänskligheten	27
3.4.5	Kumulation och brottskonkurrens	28
3.4.6	Individuellt- och förmans straffansvar	28
3.4.7	Joint Criminal Enterprise	28
4	ICTY:S ARBETE I PRAKTIKEN	30
4.1	Processförfarandet	30
4.1.1	Allmänt	30
4.1.2	Förundersökningen	30
4.1.2.1	Förflyttning och provisorisk häktning av en misstänkt	31
4.1.2.2	Den misstänktes rättigheter under förundersökningen	31
4.1.3	Väckande av åtal	32
4.1.3.1	Förflyttning och häktning av en åtalad	32
4.1.3.2	Gemensamt åtal	33
4.1.3.3	Ändringar av åtal	33
4.1.3.4	Nedläggande av åtal	33
4.1.4	Inledande förhandling	33
4.1.4.1	“Plea Agreement”	34
4.1.4.2	Provisoriskt frisläppande	35
4.1.5	Huvudförhandlingen	35
4.1.5.1	Offentlighet	36
4.1.5.2	Amicus Curiae	36
4.1.6	Överklagande till appellationskammaren	37
4.1.7	Resning	37
4.1.8	Benådning och nedsättning av strafftid	38
4.2	Vittnen och brottsoffer	38
4.2.1	Allmänt	38
4.2.2	Vitnesskyddet	38
4.2.3	Skadestånd till brottsoffer	39
4.3	Bevisning	40
4.3.1	Allmänt	40
4.3.2	Partsinsyn	40
4.3.3	Vittnesmål	41
4.3.3.1	Skriftliga vittnesmål	41
4.3.3.2	Hörsägensvittnen	42
4.3.3.3	Sakkunnigas vittnesmål	43
4.3.3.4	Vittnesmål av sexualbrottsoffer	43
4.3.3.5	Mened	44
5	TEMAN FÖR DISKUSSION	45
5.1	ICTY:s legitimitet	45
5.2	Tribunalens mål och strävanden	45

5.2.1	ICC	46
5.2.2	Attityden till ICTY i det f.d. Jugoslavien	47
5.2.3	Andra alternativ	49
5.3	Kravet på en opartisk tribunal	50
5.3.1	Jäv	53
5.3.2	Förundersökning mot NATO	53
5.3.2.1	Miljöförstöring	54
5.3.2.2	Användandet av utarmat uran	54
5.3.2.3	Användandet av multipelbomber	55
5.3.2.4	Juridiska frågor kring valet av mål	55
5.4	Den tilltalades rättigheter och EKMR	56
5.5	ICTY och realpolitiken	58
5.6	ICTY:s upphörande	60
6	SLUTSATS	61
	BILAGA A	63
	BILAGA B	64
	BILAGA C	65
	BILAGA D	66
	LITTERATURFÖRTECKNING	76
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	78

Sammanfattning

Detta arbete behandlar Internationella krigsförbrytartribunalen för det f.d. Jugoslavien – ICTY och dess roll, ur dels ett juridiskt, dels ett politiskt perspektiv.

Att bedöma om ICTY är en juridisk institution, d.v.s. att den konstitueras av oberoende, opartiskhet och rättssäkerhet, eller ett politiskt verktyg som agerar under inflytande av stater och utomstående organisationer och intressen, vilket vissa personer menar, är inte en lätt uppgift, då det är åtskilliga komponenter som måste beaktas. Dessa komponenter innefattar alltifrån historiska fakta, realpolitik, folkrätt, straff- och processrätt till massmedial bevakning och allmän opinion.

För det första måste vi se på upprättandet av ICTY ur ett historiskt perspektiv. Vad har vi att jämföra med? Vad fanns det för anledning att upprätta en ad hoc tribunal för just det f.d. Jugoslavien? Tribunalen är den första i sitt slag sedan andra världskriget trots otaliga blodiga konflikter däremellan. Det kan i det här sammanhanget tilläggas att ICTY förmodligen var den första krigsförbrytartribunalen som var möjlig att förverkliga med hänsyn till det ”kalla kriget”.

Efter att ha studerat ICTY ur en straff- och processrättslig aspekt kan jag konstatera, att det trots en blandning av civil law och common law utarbetats en tribunal, vars innehåll uppfyller kraven för rättssäkerhet. De åtalade vid tribunalen åtnjuter i stort sett samma rättigheter som garanteras genom EKMR.

Den förda världspolitiken och NATO:s inblandning under och efter konflikten visar däremot att det finns anledning att misstänka att tribunalen frivilligt eller ofrivilligt använts som ett politiskt verktyg för att tillfredsställa realpolitiska önskemål. I synnerhet blir detta tydligt när det diskuteras vem som åtalas och när de åtalas.

Mina studier om ICTY är även intressanta med hänsyn till den nyupprättade internationella brottsdomstolen (ICC), som för närvarande brottas med just politiska motsättningar.

Förord

Efter kvartsfinalen mellan Jugoslavien och Argentina, under fotbolls-VM i Italien 1990, pratade jag med några av de yngre spelarna i det jugoslaviska landslaget, som året innan hade vunnit VM för juniorer i Chile. Det som framkom var att de flesta var överens om att de förmodligen hade spelat sin sista match där de representerade staten Jugoslavien. Detta fick mig, fjorton år gammal, att redan på sommaren 1990 förstå, att det land i vilket jag tillbringat mina flesta somrar sakta men säkert höll på att falla samman. Det jag däremot inte riktigt kunde förstå, var det som följde under några intensiva år med början i de dåvarande jugoslaviska delrepublikerna Kroatien och Slovenien i slutet av juni 1991.

Till skillnad från stora delar av min omgivning, som hade påverkats av den svart-vita värld, som massmedia är oerhört skicklig på att måla fram, kunde jag inte acceptera bilden av att serberna, en folkgrupp min far, mina släktingar och jag själv tillhör, skulle vara en hord barbarer som ensidigt terroriserade sina fredliga grannar och medmänniskor. Min familjs grannar i Belgrad var och är alltifrån albaner och kroater till montenegriner, tyskar och ukrainare, och ingen hade tvingat bort dem från sina hem!

Världen är visserligen inte svart-vit, men förekomsten av barbari och s.k. etnisk rensning var högst påtagliga faktum som satte sig djupt i mitt medvetande oavsett om det handlade om serbers massakrer på bosnien-muslimerna i Srebrenica, eller kroatiska krigsförbrytelser mot den serbiska befolkningen i Krajina under ”Operation Oluja”. Utan tvekan fanns det ett behov av fällande domar mot dem som åsamkat sina medmänniskor så mycket ont. I vilket krig gör det inte det?

När jag anlände till Bosnien-Hercegovina i september 1997, iklädd den svenska uniformen under NATO:s kommando, fick jag under sex månader tillfälle att följa och se vissa saker och skeenden på närmare håll, såsom brända hus, flyktingar, misstro och hat. Freden var underskriven, men gemene man gömde och gömmer fortfarande sina vapen ifall...

Den svenska bataljonen hade till uppgift att patrullera i ett område mellan Tuzla och Doboj, ett område som befolkas av serber på den ena sidan och bosnien-muslimerna på den andra. Jag förstod snart hur det låg till. Ingen vuxen var helt oskyldig. I stort sett bodde alla i någon annans hus och ingen ville se den rättmätige ägaren komma tillbaka. Det var alltid, distanslöst, den andra sidans fel. De egna förbrytelserna sågs som ett slags heroiskt motstånd mot de verkliga syndarna.

Det fanns ingen tvekan om att alla parter fått smaka på sin egen medicin lika ofta som de påtvingat den någon annan. Skillnaderna visade sig dock på annat håll - världens uppenbara ställningstagande och fördelningen av det inströmmande biståndet! Medan man i de muslimska skolorna bad om

datorer, frågade man i de serbiska skolorna om papper och pennor, och på den dåvarande listan med efterlysta krigsförbrytare figurerade i stort sett bara serber. Kunde jag ha fel?

Var valet av datum för Slobodan Miloševićs förflyttning till tribunalen i Haag den 28 juni 2001 bara en tillfällighet? Av historisk tradition är S:t Vitus dagen den 28 juni den viktigaste dagen för serberna. På detta datum utkämpades dels det berömda slaget på Trastfälten 1389, dels utfördes attentatet mot den österrikiske tronföljaren Franz Ferdinand i Sarajevo 1914, vilket blev startskottet för första världskriget. Ett krig där en tredjedel (två miljoner) av den serbiska befolkningen miste sina liv. Många serber ser inte valet av detta datum som en slump, utan snarare som ett försök till att förnedra eller på något sätt stigmatisera den serbiska befolkningen.

Som juridikstuderande med intresse, kunskap och anknytning till det f.d. Jugoslavien var mitt val av examensarbete inte särskilt svårt. Att försöka utreda om ICTY är en juridisk institution eller ett politiskt verktyg, vilket Slobodan Milošević påstod att det var vid sitt första framträdande inför domarna i Haag, skall bli en uppgift som jag är beredd att ta mig an med entusiasm.

Ett stort tack till Marie Tuma, åklagare vid ICTY, för support och goda råd, liksom mat och logi under mitt uppehåll i Haag oktober 2003.

Förkortningar

BTF	Balkan Task Force
CSCCE	Commission on Security and Cooperation in Europe
CSO	Committee of Senior Officials
EKMR	Europeiska konventionen (d. 4 nov 1950) om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
FN	Förenta nationerna
HRW	Human Rights Watch
ICC	International Criminal Court
ICTR	International Criminal Tribunal for Rwanda
ICTY	International Criminal Tribunal for former Yugoslavia
IFOR	Implementation Force
ILC	International Law Commission
INTERPOL	International Criminal Police Organization
ODHIR	Office for Democratic Institutions and Human Rights
OTP	Office of the Prosecutor
SDS	Srpska Demokratska Stranka
SFOR	Stabilization Force
SNS	Srpski Narodni Savez
UNCHS	United Nations Centre for Human Settlements
UNEP	United Nations Environmental Programme

1 Inledning

De första riktiga krigsförbrytartribunalerna var de som upprättades i Nürnberg och Tokyo av de allierade segermakterna. Rättegångarna skulle ställa det nazistiska respektive det japanska ledarskiktet till svars för de övergrepp de uppenbarligen hade gjort sig skyldiga till under andra världskriget. Ingen kan väl ifrågasätta att t.ex. Göring och Ribbentrop prövades inför en krigsförbrytartribunal, däremot har många ifrågasatt om inte också de allierades krigsförbrytelser, i rättvisans namn, borde ha prövats. Det pratas om de segrandes rättvisa. De amerikanska atombomberna över Hiroshima och Nagasaki liksom Röda arméns framryckning mot Berlin i krigets slutskede är bara några exempel på handlingar, vilka skulle ha kunnat leda till fällande domar i en liknande process som de i Nürnberg och Tokyo. De allierades krigsförbrytelser prövades, som bekant, aldrig vid en internationellt upprättad tribunal.

Kriget i det f.d. Jugoslavien bröt ut i juni 1991. Det tog relativt kort tid för FN:s säkerhetsråd, som annars är känt för sitt tröga beslutsfattande p.g.a. medlemsstaternas vetorätt, att enas om upprättandet av en internationell krigsförbrytartribunal för det f.d. Jugoslavien. Under det första halvåret 1993 hade säkerhetsrådet antagit resolutionerna 808 och 827, som ledde till att Internationella brottstribunalen för f.d. Jugoslavien (i fortsättningen ICTY eller tribunalen) kunde upprättas och påbörja sitt praktiska arbete i slutet av 1994.

Förvisso kan tre år tyckas vara en lång tid att upprätta en fungerande ad hoc tribunal som ICTY, men då skall vi beakta, att det dels inte funnits någon direkt motsvarighet tidigare, dels att arbetet med att utforma stadgar för den Internationella brottsdomstolen (i fortsättningen ICC) pågått sedan början av 1950-talet. Anmärkningsvärt är att USA, Kina och Ryssland, medlemmar av säkerhetsrådet som godkände upprättandet av ICTY, ännu inte ratificerat Romstatutet för ICC.¹

En fråga som ofta dykt upp hos mig, men även hos andra, är om ICTY är en juridisk institution eller ett politiskt verktyg i stormakternas händer. Handlar det om verklig rättvisa eller är det bara frågan om cynisk realpolitik?

Jag minns särskilt min tid som signalist och tolk vid den svenska bataljonen i Bosnien-Hercegovina 1997-98. Den svenska närvaron i Bosnien-Hercegovina hade fram till 1995 legat under FN:s ansvar, men efter Dayton-avtalet och upprättandet av IFOR (sedermera SFOR) stod samtliga fredsbevarande trupper under NATO:s kommando. Det jag upplevde var regler som inte gällde för alla och utövande av militär påtryckning i syfte att styra den inhemska politiken. Exempelvis minns jag hur vi inför de stundande valen fick order om att ”punktmarkera”, d.v.s. att visa militär

¹Scharf & Schabas, *Slobodan Milosevic on trial*, s 25 ff.

närvaro dag och natt, i de serbiska byar, som var kända för att stödja SDS (Radovan Karadžićs parti). De byar som stödde SNS, som den f.d. SDS-medlemmen och sedermera dömda krigsförbrytaren Biljana Plavšić ledde under en tid, slapp däremot den militära uppvaktning, som många av deras grannbyar fick erfaras. Det jag vill ha sagt med det här är att jag på nära håll fick se hur NATO och IFOR/SFOR, som i praktiken verkställer tribunalens begäran om gripanden av misstänkta krigsförbrytare, direkt eller indirekt samarbetade med personer, såsom Biljana Plavšić, då realpolitiken krävde det. Vidare var det allmänt känt hos oss i de fredsbevarande styrkorna att ledningen hade en ganska god kännedom om var t.ex. Radovan Karadžić och Ratko Mladić befann sig. De av tribunalen två mest efterspanade krigsförbrytarna. Varför fick vi inte order från tribunalen att gripa dem? Det kan vi bara spekulera om.

1.1 Syfte och problemställning

Jag avser att i denna uppsats klargöra och analysera ICTY:s arbete, uppbyggnad och innehåll i syfte att kunna peka på de svagheter och styrkor som kan diskuteras beträffande tribunalens rättsskipning. Är ICTY en självständig och opartisk juridisk institution, eller är den ett verktyg i stormakternas och realpolitikens händer? Med juridisk institution menar jag en institution som grundas på rättssäkerhet, oberoende och opartiskhet. Politiskt verktyg däremot är det motsatta, d.v.s. en institution som används och påverkas av stater och utomstående organisationers viljor och intressen och där den misstänktes och åtalades rättigheter inte tillgodoses på ett tillfredsställande sätt.

De personer som hittills har dömts av tribunalen har bevisligen gjort sig skyldiga till fruktansvärda brott, och vilken betydelse har det då om det skulle visa sig att tribunalen är ett politiskt verktyg? Är inte huvudsaken den att de skyldiga får sina rättmätiga straff?

Tyngdpunkten kommer att läggas på den straff- och processrättsliga aspekten, men oundvikligen kommer även folkrättsliga och politiska resonemang att föras. Betydelsen av statuten för tribunalen liksom dess processregler kommer därför att ligga till grund för stora delar av det här arbetet.

Jag tänker även behandla vissa teman, som jag anser vara intressanta att beakta med hänsyn till mina frågeställningar. Bland annat tänker jag diskutera målen för ICTY, kravet på tribunalens oberoende och opartiskhet, liksom arbetet med ICC.

1.2 Metod

För att kunna ge ett historiskt sammanhang och en bättre förståelse för bildandet av ICTY har jag studerat utvecklingen av krigets lagar, samt

rättsskipningen av brott mot dessa lagar, ur ett historiskt perspektiv. Vidare anser jag det vara nödvändigt att se mera noggrant på omständigheterna av själva bildandet av tribunalen, såväl politiskt som juridiskt. Därefter ges ett större utrymme där jag mer kritiskt behandlar de straff- och processrättsliga regler som ges i statuten för ICTY, vilket förhoppningsvis skall göra det möjligt för mig att få svar på mina frågeställningar. Analysen av mina slutsatser kommer dels att få en egen del i slutet av detta arbete, dels kommer viss analys att integreras i anslutning till de kapitel som behandlas.

1.3 Avgränsningar

Det ämne jag valt att behandla är komplext, men det är ändå nödvändigt att avgränsa arbetet. En avgränsning som jag har gjort är att jag inte bemödat mig att redogöra för Jugoslaviens historia. Landets förflutna är visserligen intressant och värdefull att känna till, men det här är ett juridiskt arbete där det framför allt är straff- och processrätten som kommer att stå i fokus. Naturligtvis kommer jag att förklara viktiga händelser från det förflutna, då jag anser det vara viktigt för sammanhanget och förståelsen. En annan begränsning är att jag inte tänkt gå in i en djupare analys av enskilda rättsfall från ICTY, utan huvudsakligen koncentrera mig på vad som står i ICTY:s statut.

2 En historisk översikt

2.1 Från Manulagarna till vår tids konventioner

Det lär inte vara särskilt kontroversiellt från min sida att påstå att det lika länge som det funnits människor också funnits konflikter och krig. Det som kan vara en aning uppseendeväckande är att det redan för ett par tusen år sedan utvecklades regler för de krigförande i syfte att lindra krigets umbäranden och fador. Med tiden har enkla regler successivt utvecklats till de olika konventioner vi skall rätta oss efter idag.

Redan under antiken fanns det humanitära principer för hur krig fick föras. Exempelvis förbjöds användningen av gift och förgiftade vapen av såväl greker som romare. Ett liknande förbud finner vi i de s.k. Manulagarna, där hinduerna förbjöds att förgifta sina pilar. Vidare förbjöds såväl armborsten som arbalesten i det medeltida Europa med motiveringen att det var frågan om ”okristna” vapen.²

Det första dokumenterade fallet av krigsförbrytelser, som någon ställts till svars för, är daterat 1474. Det var guvernören av Bourgogne, Peter von Hagenbach, som åtalades och dömdes till döden för att hans trupper mördat och våldtagit civila under en ockupation.³ Det var dock först på 1600-talet, i och med Hugo Grotius verk *De Jure Belli ac Pacis* (1625), som den första systematiska behandlingen av internationell rätt och krigets lagar gjordes.⁴

Trots tidiga försök till ett slags enhetlig lag för krig var det så sent som under den andra hälften av 1800-talet, som stater började kodifiera sedvanerätten och arbeta fram multilaterala överenskommelser. Bland de många fördrag som slöts under den här tiden kan t.ex. den första överenskommelsen, som kom till i Paris 1856 nämnas, vilken behandlade maritim krigsföring.⁵

Under amerikanska inbördeskriget gav Dr Francis Lieber ut en manual som gav unionsarmén instruktioner för hur markkriget fick föras. Den s.k. ”Lieber Code” kom att stå modell för en rad nationella manualer i Europa, där den serbiska manualen från 1879 är en av de tidigaste. De här manualerna får tillskrivas en väsentlig betydelse vad gäller den märkbart accelererande kodifieringsprocessen vi ser omkring det förra sekelskiftet.⁶

² Roberts & Guelff, *Documents on the laws of war*, s 29.

³ Scharf & Schabas, *Slobodan Milosevic on trial*, s 39.

⁴ Roberts & Guelff, *Documents on the laws of war*, s 2.

⁵ Roberts & Guelff, *Documents on the laws of war*, s 3.

⁶ Roberts & Guelff, *Documents on the laws of war*, s 7.

Den första fredskonferensen i Haag 1899 resulterade i tre konventioner, som främst rörde krigsföringen till havs och på land. Genèvekonventionen om skadade och sjuka slöts 1906, och året därpå hölls den dittills mest framgångsrika, den andra fredskonferensen i Haag, då hela tretton konventioner antogs. Dessvärre byttes framgången snart ut mot det mänskliga nederlaget, som det första världskriget kom att innebära.⁷

Vid freden i Versailles 1919 beslutade första världskrigets segermakter bl.a. att en kommission skulle inrättas, som skulle dokumentera de krigsförbrytelser som de tyska trupperna hade gjort sig skyldiga till. Dessutom skulle den tyske kejsaren Wilhelm II ställas till svars inför en internationell domstol.

Av de 896 tyskar som skulle stå till svars inför Tysklands Högsta domstol, vilken utsetts av de allierade för att pröva krigsförbrytelserna, prövades endast tolv personer, varav sex dömdes till symboliska straff. Vad beträffar Wilhelm II undkom han en rättegång till följd av att han lyckades få asyl i det neutrala Nederländerna.⁸

Under mellankrigstiden återupptogs den kodifieringsprocess som hade varit i full gång före första världskrigets utbrott. Överenskommelserna som trädde i kraft handlade bl.a. om kemisk och biologisk krigsföring (1925), och om krigsfångar (1929). Dessvärre fick man inte heller denna gång arbeta ostört med att fastställa krigets lagar, utan avbröts brutalt av det andra världskrigets utbrott.⁹

2.2 Nürnberg- och Tokyorättegångarna

På sommaren 1945 möttes de fyra stora segermakterna (Storbritannien, Frankrike, USA och Sovjetunionen) i London för att komma överens om hur de högt rankade nazistiska krigsförbrytarna skulle bestraffas. Förslagen hade varit alltifrån summariska avrättningar till att ställa dem inför rätta. Slutligen bestämdes det att en militär tribunal skulle inrättas, och att de fyra segermakterna skulle stå för nomineringarna av tribunalens domare. Resultatet av Londonkonferensen blev Londonöverenskommelsen från den 8 augusti 1945, som inkluderade stadgan för den Internationella militära tribunalen i Nürnberg.¹⁰

Vad beträffar Tokyorättegångarna klagade USA, Sovjetunionen, Storbritannien och Kina sina intentioner att ställa högt uppsatta japanska militärer, diplomater och politiker inför rätta redan den 26 juli 1945, d.v.s. två veckor innan Londonöverenskommelsen. Det kom dock att dröja innan

⁷ Roberts & Guelff, *Documents on the laws of war*, s 3.

⁸ Scharf & Schabas, *Slobodan Milosevic on trial*, s 39 ff.

⁹ Roberts & Guelff, *Documents on the laws of war*, s 3.

¹⁰ Cassese & Röling, *The Tokyo Trial and Beyond – Reflections of a peacemonger*, s 1.

stadgan för den Internationella militära tribunalen för Fjärran östern lades fram, vilket gjordes först den 19 januari 1946.¹¹

2.2.1 Nürnbergrättegångarna

Bildandet av krigsförbrytartribunalen i Nürnberg var långt ifrån självklart. Storbritanniens premiärminister Winston Churchill liksom USA:s president Franklin D. Roosevelt menade att nazisternas skuld var uppenbar och att ledande nazister därmed skulle skjutas omgående. Mindre inflytelserika nazister skulle däremot delta i uppbyggnaden av det som nazisterna förstört. En annan anledning till varför Churchill och Roosevelt var negativa till upprättandet av en tribunal var att de ansåg att det skulle ta för lång tid, vilket skulle kunna ge nazisterna tid att utöva sin propaganda. Harry S. Truman som efterträdde Roosevelt var dock för den sovjetiska och franska linjen, d.v.s. upprättandet av en tribunal. I och med denna majoritet accepterade även Storbritannien idén om en rättslig prövning av det nazistiska ledarskiktet.¹²

Londonöverenskommelsen som undertecknades den 8 augusti 1945 av USA, Sovjetunionen, Storbritannien och Frankrike, skrevs en tid senare under av ytterligare nitton stater, vilket ansågs ge tribunalen trovärdighet som en opartisk institution. Överenskommelsen innehöll stadgan för den Internationella militära tribunalen i Nürnberg som gav tribunalen jurisdiktion att pröva det nazistiska ledarskiktet för (1) brott mot freden, (2) brott mot krigets lagar och (3) brott mot mänskligheten.¹³

Begreppet ”common plan or conspiracy” – gemensam plan eller konspiration introducerades av USA och knöts till stadgans artikel 6 (a) - ”brott mot freden”, trots kritik från både Sovjetunionen och Frankrike. Begreppet ”common plan or conspiracy” innebar att själva medlemskapet i någon av de organisationer, vilka dömts som brottsliga av tribunalen, d.v.s. SS, SD, Gestapo, liksom NSDAP:s ledarskikt, i sig kunde leda till straffpåföljder.¹⁴

Tribunalen tillämpade det angloamerikanska straffprocesssystemet. Vidare fick de fyra segermakterna utse en domare och en åklagare var. För att fälla en åtalad krävdes åtminstone tre av fyra domarröster. Någon överinstans till vilken de dömda kunde överklaga fanns inte, däremot kunde ”Allied Control Council for Germany” sänka eller fastställa tribunalens påföljd. Några ändringar av de ursprungliga straffpåföljderna gjordes aldrig.¹⁵

¹¹ Cassese & Röling, *The Tokyo Trial and Beyond – Reflections of a peacemonger*, s 2.

¹² Beigbeder, *Judging War Criminal: The Politics of International Justice*, s 31.

¹³ Beigbeder, *Judging War Criminal: The Politics of International Justice*, s 32 ff.

¹⁴ Beigbeder, *Judging War Criminal: The Politics of International Justice*, s 32 ff.

¹⁵ Beigbeder, *Judging War Criminal: The Politics of International Justice*, s 33 ff.

Nürnbergrättegångarna pågick mellan den 14 november 1945 och den 1 oktober 1946. Av de tjugotvå åtalade dömdes tolv till döden, tre till livstid, fyra till fängelsestraff mellan tio och tjugo år och tre frikändes helt.¹⁶

Den kritik som riktats mot Nürnbergrättegångarna har främst varit att tribunalen endast reflekterade segrarnas rättvisa. Bland annat hade tribunalen endast mandat att pröva tyska krigsförbrytare, vilket exkluderade de krigsförbrytelser som begåtts av de allierade. Vidare väcktes åtal för brott som aldrig tidigare definierats som brott inom den internationella rätten. De allierade försvarade sig med att tribunalen inte bara byggde på gällande internationell rätt, utan också på att bidra till den internationella rätten. I stadgan stod det också att de fyra stormakterna skulle döma i alla ”civiliserade” nationers intresse, något som kan ifrågasättas. Att tillsätta fyra domare och fyra åklagare från de fyra stormakterna, som hade till uppgift att såväl åtala som att döma, kan knappast konstituera en internationell tribunal.¹⁷

2.2.2 Tokyorättegångarna

Två veckor före Londonöverenskommelsen den 26 juli 1945 lades tankarna fram om en tribunal som skulle ställa personer till svars för krigsförbrytelser begångna i Fjärran östern. Den 19 januari 1946 kungjordes därför planerna på bildandet av den Internationella militära tribunalen för Fjärran östern, som skulle pröva enskilda krigsförbrytare och medlemmar av organisationer, vilka gjort sig skyldiga till brott mot freden. Stadgan upprättades den 26 april 1946 och det bestämdes att tribunalen, med säte i Tokyo, skulle ha kompetens att åtala personer för precis samma brott som tribunalen i Nürnberg. Samtliga tilltalade åtalades dock endast för brott mot freden.¹⁸

De allierades överbefälhavare, som var amerikan, hade befogenheten att utse tribunalens elva domare, samt att bestämma vem av dem som skulle få ordförandeposten. Dessutom utsågs en amerikan till att bli chefsåklagare med ansvar för utredning och åtal. Förutom USA bidrog tio länder med en domare och en åklagare var.¹⁹

Tokyorättegångarna pågick mellan den 3 maj 1946 och november 1947. Av de tjugotvå åtalade, som alla var japaner, dömdes sju till döden, medan de övriga dömdes till mellan sju år och livstids fängelse.²⁰

Kritiken mot Tokyorättegångarna var till stora delar densamma som den som riktats mot Nürnbergrättegångarna. Kritiken mot att tribunalerna åtalat personer för brott som inte existerat tidigare gick en bit längre beträffande

¹⁶ Beigbeder, *Judging War Criminal: The Politics of International Justice*, s 38.

¹⁷ Beigbeder, *Judging War Criminal: The Politics of International Justice*, s 38 ff.

¹⁸ Beigbeder, *Judging War Criminal: The Politics of International Justice*, s 54 ff.

¹⁹ Beigbeder, *Judging War Criminal: The Politics of International Justice*, s 55 ff.

²⁰ Cassese & Röling, *The Tokyo Trial and Beyond – Reflections of a peacemonger*, s 3 ff.

Tokyorättegångarna. Tribunalen i Tokyo ansåg nämligen att även en persons underlåtelse att förhindra krigsförbrytelser var brottslig. Dessutom hade riktlinjerna och formen för tribunalen i Tokyo, i stort sett, bestämts av USA ensamt till skillnad från upprättandet av tribunalen i Nürnberg, som var ett resultat av den multilaterala Londonöverenskommelsen.²¹

2.2.3 Skillnader mellan tribunalerna i Nürnberg och Tokyo

En av de huvudsakliga skillnaderna mellan tribunalerna i Nürnberg och i Tokyo var, som jag nämnt ovan, att upprättandet av tribunalen i Tokyo till största delen var ett amerikanskt projekt, medan tribunalen i Nürnberg byggde på en multilateral överenskommelse. En annan skillnad, som jag också nämnt, är att det beträffande tribunalen i Tokyo var USA som utsåg samtliga domare och åklagare, där chefsåklagaren dessutom hade exklusivt ansvar för utredning och åtal. Till tribunalen i Nürnberg utsåg däremot varje enskilt land av de fyra stora segermakterna, d.v.s. Frankrike, Sovjetunionen, Storbritannien och USA, en domare och en åklagare som skulle representera dem under rättegångarna. Dessutom kan det påpekas att vid tribunalen i Tokyo var det bara de som anklagades för brott mot freden som ställdes inför rätta, samt att brott mot mänskligheten inte enbart omfattade civila utan också militärer. Slutligen vill jag fästa uppmärksamheten på att samtliga dokument från Nürnbergrättegångarna (fyrtiotvå volymer) gavs ut redan 1947, medan en liknande utgivning av dokumenten från Tokyorättegångarna lät vänta på sig fram till 1977.²²

2.2.4 Rättegångarnas betydelse idag

Vilken betydelse har då Nürnberg- och Tokyorättegångarna haft? Det framstår som uppenbart idag att det var nödvändigt att hålla rättegångar som konfronterade och dömde några av dem som varit ansvariga för de grymheter som det andra världskriget förde med sig. Behovet liksom nödvändigheten av internationella rättsregler som skulle reglera framtida krigsförbrytelser måste anses ha varit självklara efter de historiska rättegångarna. Dessa hade utan tvekan utvecklat den juridiska synen på krigsförbrytelser. Redan 1948 kom den s.k. Folkmordskonventionen som byggde på Nürnbergstadgans brott mot mänskligheten, och året efter, 1949, kom de fyra Genèvekonventionerna till skydd för krigsoffer. Nürnbergstadgan har också legat till grund för skapandet av ICC.²³

Under Nürnbergrättegångarna ställdes ledarskiktet till svars. Politiker, höga militärer m.fl. bar ett individuellt ansvar för de krigsförbrytelser som utfördes av deras underlydande. Det krävdes alltså inte att brotten nödvändigtvis begåtts fysiskt av dem. I Tokyorättegångarna räckte det t.ex. med underlåtenhet av förhindrande av brott. Den huvudsakliga tanken med

²¹Cassese & Röling, *The Tokyo Trial and Beyond – Reflections of a peacemonger*, s 5.

²²Beigbeder, *Judging War Criminal: The Politics of International Justice*, s 55 ff.

²³Scharf & Schabas, *Slobodan Milosevic on trial*, s 45.

att endast ställa ledarskiktet till svars, var att inte lägga en kollektiv skuld på de förlorande sidornas folk. Därmed kunde kanske den revanschistiska stämningen som funnits i exempelvis Tyskland efter det första världskriget, och som delvis legat till grund för det andra världskriget, undvikas.²⁴

Femtio år senare fick tribunalerna i Nürnberg och Tokyo sina efterföljare genom skapandet av ICTY och ICTR. Detta trots att vi har varit långt ifrån förskonade från krig, oanade grymheter och krigsförbrytelser under detta halvsekel. Jag kan nämna USA:s krig i Vietnam och Sovjetunionens krig i Afghanistan som ett par exempel.

²⁴ Beigbeder, *Judging War Criminal: The Politics of International Justice*, s 48 ff.

3 Bildandet av ICTY

3.1 Från idé till verklighet

3.1.1 Moscow Human Dimension Mechanism tillämpas

De första staplande stegen mot ICTY:s bildande togs den 5 augusti 1992, när Storbritannien med stöd av Portugal, Italien, Danmark, Tyskland, Frankrike, Grekland, Spanien, Nederländerna, Irland och USA informerade ODHIR (Office for Democratic Institutions and Human Rights) om att de beslutat att tillämpa reglerna i det dokument som kallas "Moscow Human Dimension Mechanism" med hänsyn till omständigheterna i Kroatien och Bosnien-Hercegovina. Dokumentet, "Moscow Human Dimension Mechanism", hade tagits fram under CSCE:s (Commission on Security and Cooperation in Europe) konferens i Moskva om de mänskliga dimensionerna. Det var dokumentets 12 § som de ovannämnda staterna åberopade. Paragrafen innebär att en medlemsstat kan applicera dokumentets innehåll på en annan medlemsstat, om den staten misstänks för att kränka de mänskliga rättigheterna.²⁵

3.1.2 Massmedial fokus på kriget i det f.d. Jugoslavien

Den 6 augusti 1992 fick journalisterna Penny Marshall (ITN - Independent Television News), Ian Williams (Channel 4) och Ed Vulliamy (The Guardian) tillåtelse av serberna att filma det som sedermera kom att bli känt som de omdiskuterade "koncentrationslägren" Omarska och Trnopolje. Bilderna från Trnopolje visade en utmär glad muslimsk man, Fikret Alić, stå i bar överkropp till synes bakom taggtråd. Omvärldens reaktioner på dessa bilder var starka och omedelbara.²⁶

3.1.3 Resolution 771

Den 10 augusti 1992 mottog FN ett brev från representanter för Bosnien-Hercegovina, där det stod om fortsatta kränkningar av internationell humanitär rätt inom det f.d. Jugoslaviens territorium. I brevet nämndes bl.a. massdeportationer av civila, missförhållanden i olika fångläger och attacker mot sjukhus. Redan den 13 augusti 1992 antog FN:s säkerhetsråd resolution 771, som påminde konfliktens samtliga parter om deras åtaganden under internationell humanitär rätt och uppmanade parterna att omedelbart upphöra med fortsatta kränkningar av denna rätt. Vidare krävde FN att Röda Korset skulle få tillträde till de olika fånglägren. Dessutom uppmanades

²⁵ Corell, Türk, Thune, *Proposal for an International War Crimes Tribunal for Former Yugoslavia*, s 15.

²⁶ Scharf & Schabas, *Slobodan Milosevic on trial*, s 24.

stater och internationella hjälporganisationer att samla ihop och lämna in uppgifter om eventuella brott mot bl.a. Genèvekonventionerna till FN. FN skulle slutligen sammanställa informationen för att därefter ta ställning till ytterligare åtgärder som skulle kunna bli nödvändiga.²⁷

3.1.4 Rapportörgruppen

Den 19 augusti utsåg Storbritannien den svenske diplomaten Hans Corell att leda en grupp rapportörer. Deras uppgift var i det dåvarande skedet att undersöka de inkommande rapporterna om att det förekom kränkningar av de mänskliga rättigheterna gentemot civilbefolkningen i Kroatien och Bosnien-Hercegovina. Corells två medarbetare, som tillsammans med honom kom att utgöra rapportörgruppen, var Helmut Türk och Gro Hillestad Thune. Türk var en österrikisk diplomat som utsetts den 29 augusti 1992 av Kroatien och Bosnien-Hercegovina, och Thune som var medlem i den europeiska kommissionen för mänskliga rättigheter utsågs i sin tur av Corell och Türk.²⁸

Rapportörsgruppens fullständiga mandat fastslogs den 28 september 1992, vilket gav rapportörerna, utöver det som jag redan nämnt, i uppgift att komma med rekommendationer och synpunkter på hur någon skulle kunna göras ansvarig för förbrytelser mot den civila befolkningen. Dessutom skulle rapportörgruppen i mån av tid och möjlighet besöka dels de områden där etnisk rensning befäradades förekomma, dels undersöka påståenden om godtyckliga arresteringar av serber i Kroatien.²⁹

I överenskommelse med ODHIR och Storbritannien bestämde rapportörerna att de först skulle besöka Kroatien och därefter Bosnien-Hercegovina. Besöket i Bosnien-Hercegovina planerade rapportörerna att genomföra i mitten av november 1992. Anledningen till att detta besök senarelades var att det inte fanns några garantier för deras säkerhet till följd av det kaotiska läget i landet. Resan till Kroatien genomfördes däremot mellan den 30 september och den 5 oktober 1992. I den rapport som rapportörgruppen lade fram beträffande dess iakttagelser under vistelsen i Kroatien, fastslogs det att samtliga sidor i konflikten gjort sig skyldiga till grova brott mot de mänskliga rättigheterna. Rapporten innehöll också två förslag. Det ena var att det omedelbart skulle tillsättas en expertkommitté, som skulle se över möjligheterna till ett fungerande administrativt system för insamling av information, och det andra förslaget var att det skulle tillsättas en expertkommitté, som skulle göra utkast till stadgar för upprättandet av en ad hoc tribunal.³⁰

²⁷ S/RES/771 (1992)

²⁸ Corell, Türk, Thune, *Proposal for an International War Crimes Tribunal for Former Yugoslavia*, s 15 f.

²⁹ Corell, Türk, Thune, *Proposal for an International War Crimes Tribunal for Former Yugoslavia*, s 16.

³⁰ Corell, Türk, Thune, *Proposal for an International War Crimes Tribunal for Former Yugoslavia*, s 17 f.

3.1.5 Resolution 780

Dagen innan rapportörerna lade fram sin rapport, den 6 oktober 1992, antog FN:s säkerhetsråd resolution 780. I denna uppmanade FN återigen de stridande parterna att upphöra med att bryta mot de internationella åtaganden de lydte under. Vidare begärde FN att all den information angående krigsförbrytelser som stater och organisationer hade kännedom om, skulle skickas, inom trettio dagar, till den expertkommission, som skulle upprättas genom resolutionen. Den tänkta kommissionen skulle vara opartisk och ha till uppgift att undersöka den insamlade informationen om brott mot Genèvekonventionerna och den internationella humanitära rätten. Dessutom skulle expertkommissionen själv kunna företa undersökningar och insamling av bevis. Dess slutsatser kring den insamlade bevisningen och informationen skulle därefter rääckas över till FN:s generalsekreterare, som i sin tur skulle underrätta säkerhetsrådet, som i sin tur skulle ta ställning till ytterligare åtgärder.³¹

3.1.6 Rapportörgruppens förslag antas av CSCE-rådet

Den 5 och 6 november 1992 beslutade CSCE-rådet tillsammans med CSO (Committee of Senior Officials) att rapportörernas rapport beträffande Kroatien skulle skickas till FN:s expertkommission för ett utlåtande. Expertkommissionen svarade däremot att den inte hade mandat att verkställa de förslag som framkom i rapporten. Till följd av detta föreslog Corell och hans medarbetare att det skulle göras en interimistisk rapport om Bosnien-Hercegovina, som fortfarande var alldeles för osäkert att besöka, genom att analysera relevanta strafflagar. Dessutom föreslog rapportörerna att det skulle göras ett utkast till en konvention för uppförandet av en internationell ad hoc tribunal för krigsförbrytelser och brott mot de mänskliga rättigheterna begångna i det f.d. Jugoslavien. Förslaget skulle inte kräva någon resa till Bosnien-Hercegovina. Det enda som krävdes var att få de berörda staternas mandat.³²

CSCE-rådet beslöt den 15 december 1992 att anta rapportörernas förslag, men tillade att genomförandet skulle ske i samråd med FN:s expertkommission. Expertkommissionen visade sig inte ha någonting emot att vara rådgivande i frågan, då den gärna ville se en internationell ad hoc tribunal för det f.d. Jugoslavien upprättad.³³

³¹ S/RES/780 (1992)

³² Corell, Türk, Thune, *Proposal for an International War Crimes Tribunal for Former Yugoslavia*, s 18 ff.

³³ Corell, Türk, Thune, *Proposal for an International War Crimes Tribunal for Former Yugoslavia*, s 20 ff.

3.1.7 Eagleburgers “naming names”-tal

Under samma period, d.v.s. i december 1992, höll den dåvarande amerikanske utrikesministern Lawrence Eagleburger det s.k. ”naming names”-talet vid ett möte i Genève. I talet förklarade Eagleburger att USA hade identifierat tio misstänkta krigsförbrytare som borde ställas inför en modern Nürnbergtribunal. Bland de utpekade krigsförbrytarna fanns bekanta namn som Ratko Mladić, Radovan Karadžić och Slobodan Milošević.³⁴

3.1.8 Resolution 808

På CSCE:s möte i Köpenhamn, den 13 och 14 januari 1993, antogs en resolution som förklarade behovet av en internationell krigsförbrytartribunal, som skulle kunna ställa misstänkta krigsförbrytare till svars. Ungefär en månad senare, den 22 februari 1993, antog FN:s säkerhetsråd en liknande resolution, resolution 808.³⁵

I säkerhetsrådets resolution 808 uttrycks återigen oron över de alarmerande rapporterna om bl.a. massmord och etnisk rensning, men också över EG:s undersökningar om behandlingen av muslimska kvinnor på det f.d. Jugoslaviens territorium. Vidare hade FN fått en rapport av expertkommissionen som ansåg att upprättandet av en internationell ad hoc tribunal var en idé som svarade väl mot de rådande omständigheterna i det f.d. Jugoslavien. Därmed beslutades det i resolutionen att det skulle upprättas en internationell ad hoc tribunal för det f.d. Jugoslavien som sedan skulle kunna åtala de personer som gjort sig skyldiga till allvarliga krigsförbrytelser på det f.d. Jugoslaviens territorium sedan 1991. FN:s generalsekreterare ombads därför att inför säkerhetsrådet presentera en rapport, helst inom sextio dagar från resolutionens ikraftträdande, med förslag på hur det lättast och fortast skulle gå att upprätta den tänkta tribunalen, som var tänkt att dels skipa rättvisa, dels att uppnå fred i området.³⁶

3.1.9 Resolution 827 och ICTY:s formella upprättande

Med stöd av FN-stadgans kapitel VII art. 41, som ger säkerhetsrådet möjlighet att få FN:s medlemsstater att vidta icke-militära åtgärder för att få igenom tidigare beslut, antog säkerhetsrådet resolution 827 den 25 maj 1993.

Säkerhetsrådets resolution 827 var resultatet av de tidigare resolutionerna och det oförändrade tillståndet i det f.d. Jugoslavien, där den väpnade

³⁴ Scharf & Schabas, *Slobodan Milosevic on trial*, s 24 f.

³⁵ Corell, Türk, Thune, *Proposal for an International War Crimes Tribunal for Former Yugoslavia*, s 24.

³⁶ S/RES/808 (1993)

konflikten fortfarande rasade. Genom resolutionen upprättades ICTY formellt. Det bestämdes att samtliga stater skulle samarbeta fullt ut med tribunalen, som tills vidare skulle förläggas till Nederländerna, och att med hänsyn till de inhemska lagarna vidta nödvändiga åtgärder för att implementera resolutionen och tribunalens statut. Staterna förpliktades att såväl assistera som att verkställa tribunalens order. I Sverige implementerades detta genom lag (1994: 569) om Sveriges samarbete med de internationella tribunalerna för brott mot internationell humanitär rätt. Vid sidan av det här beslutades det att offren skulle ha rätt att söka kompensation för de skador och kränkningar de utsatts för. Dessutom uppmanades stater och organisationer att bidra med t.ex. kapital, utrustning och experter i förverkligandet av tribunalen. Det som saknades för att arbetet vid ICTY skulle komma igång var nu aktörerna, d.v.s. domare, åklagare och naturligtvis misstänkta krigsförbrytare.³⁷

I september 1993 kunde FN:s generalförsamling slutligen enas om vilka som skulle få de elva domarposterna (se bilaga A). En av domarnas främsta uppgifter blev att bidra med processrättsliga regler till tribunalens något torftiga statut. Resultatet blev en blandning av två rättssystem, civil law och common law.³⁸

Den 7 juli 1994 valdes sydafrikanen Richard Goldstone till tribunalens förste åklagare. De tidigare försöken att utse en åklagare hade hindrats av att det ständigt var något av länderna i FN:s säkerhetsråd som utnyttjade sin vetorätt. Till sin ställföreträdare fick Goldstone, Graham Blewitt (Australien).³⁹

I slutet av 1994 hade de tyska myndigheterna gripit en misstänkt serbisk milisman, Duško Tadić, i München och ställt honom inför rätta i Tyskland. ICTY:s åklagare begärde att Tadić skulle föras till Haag för att ställas till svars inför tribunalen i enlighet med 4 § i säkerhetsrådets resolution 827. Tadić blev förd till Haag och kom att bli den förste personen att ställas till svars för krigsförbrytelser, inför ICTY. Rättegången mot Tadić påbörjades den 26 april 1995 och avslutades slutgiltigt den 26 januari 2000, då appellationsdomstolen dömde honom till tjugo års fängelse. Han avtjänar sitt straff i Tyskland.⁴⁰

3.2 ICTY:s statut

ICTY:s statut antogs i och med resolution 827 och har ändrats vid tre tillfällen genom resolutionerna 1166, 1329 och 1411. Bestämmelserna kan sägas vara av en mer allmän karaktär, som främst är en summerad vägledning för tribunalens arbete och förfaringssätt. En stor del av de

³⁷ S/RES/827 (1993)

³⁸ Scharf & Schabas, *Slobodan Milosevic on trial*, s 27 f.

³⁹ Scharf & Schabas, *Slobodan Milosevic on trial*, s 28 f.

⁴⁰ Scharf & Schabas, *Slobodan Milosevic on trial*, s 29, IT-94-1 *Tadić*.

processrättsliga regler som idag tillämpas vid tribunalen är regler, som domarna med beaktande av sina egna skilda rättskulturer själva bidragit med att implementera. Det här har gjort att ICTY:s processrätt blivit en blandning, som grundas på såväl Common law-systemet, som Civil law-systemet.⁴¹

3.2.1 ICTY:s kompetensområde

I den inledande artikeln förklaras tribunalens kompetensområde. Den säger att ICTY har kompetens att åtala personer, som är ansvariga för allvarliga brott mot den humanitära rätten, begångna på det f.d. Jugoslaviens territorium, fr.o.m. den 1 januari 1991. I art. 6 förtydligas det att det endast är personer som kan ställas till svars av tribunalen. Organisationer och politiska partier kan därmed inte prövas, vilket var fallet under Nürnbergrättegångarna.

I de följande artiklarna presenteras de brott som tribunalen har rätt att åtala personer för, d.v.s. svåra överträdelser av 1949 års Genèvekonventioner, brott mot krigets lagar och bruk, brott mot folkmordskonventionen och brott mot mänskligheten (se 3.4).

3.2.2 Konkurrerande jurisdiktion

Beträffande konkurrensen mellan de nationella domstolarna och ICTY, säger art. 9, att det råder en konkurrerande jurisdiktion, men att tribunalen har företräde framför de nationella domstolarna. Detta ger ICTY rätten att när som helst under en pågående rättegång, vid en nationell domstol, begära att målet hamnar under tribunalens jurisdiktion. Ett exempel på tillämpningen av denna artikel är rättsfallet IT-94-1, där den i Tyskland åtalade Duško Tadić, begärdes överförd till Haag.

3.2.3 Non bis in idem-regeln

Non bis in idem-regeln i art. 10 säger, att en person som har blivit prövad av ICTY för allvarliga brott mot den humanitära rätten, inte skall kunna ställas inför en nationell domstol för samma brott. När det gäller den omvända situationen finns det undantag som gör att ICTY kan pröva en person för ett brott, som redan prövats vid en nationell domstol. Det första undantaget är då en persons handling definieras som ett vanligt brott av den nationella domstolen. Det andra undantaget är då det t.ex. kan befaras att den nationella domstolen inte är oberoende, förhåller sig partisk, eller försöker skydda den åtalade undan ICTY:s jurisdiktion.

⁴¹ ICTY:s statut art. 15.

3.2.4 Domslut

Ett domslut skall fattas genom majoritetsbeslut bland domarna. Domen skall vara offentlig samt innehålla såväl domskäl som eventuella skiljaktigheter. Prövningskamrarna bestämmer också påföljderna, som begränsats till frihetsstraff. Dessutom föreligger en möjlighet för prövningskamrarna att tvinga en dömd person att återlämna, genom brott förvärvad, egendom till den rättmätige ägaren. I övrigt följs den påföljdspraxis som tillämpats i det f.d. Jugoslavien.⁴²

3.2.5 Påföljder

I rapportörernas förslag till en internationell krigsförbrytartribunal för f.d. Jugoslavien diskuterades det hur det framtida ICTY skulle tillämpa det jugoslaviska påföljdssystemet. Enligt det f.d. jugoslaviska straffrättssystemet kunde påföljden bli dödsstraff, frihetsstraff på mellan femton dagar och femton år samt böter. Dödsstraffet utfärdades i stort sett inte i praktiken, vilket gjorde att de brott för vilka dödsstraffet var föreskrivet, omvandlades till tjugo års fängelse. Att tribunalen skulle kunna utdöma dödsstraff var uteslutet. Kunde det däremot utdömas livstidsstraff? Rapportörerna ansåg att den f.d. jugoslaviska straffrätten inte gav stöd för detta, men med tanke på att dödsstraffet var uteslutet ansågs det ändå möjligt att döma någon till mer än tjugo år med beaktande av principen om att det större inkluderar det mindre – majus includit minus.⁴³

3.2.6 Rätten att överklaga och begära resning

Möjligheten att överklaga ett domslut ges i art. 25. Rätten att överklaga till appellationskammaren ges till såväl åklagaren som till den av prövningskammaren dömde, förutsatt att det rör sig om ”*an error on a question of law invalidating the decision*” eller ”*an error of fact which has occasioned a miscarriage of justice*”. Appellationskammaren kan därefter välja att fastställa, upphäva eller ändra prövningskammarens domslut.

Åklagaren liksom den dömde har även möjlighet att begära resning. Resning medges om nya fakta upptäcks, som inte varit kända under vare sig prövningskammarens eller appellationskammarens förhandlingar, och att dessa fakta har haft betydelse för domslutet (se 4.1.6-7).⁴⁴

⁴² ICTY:s statut art 23-24.

⁴³ Corell, Türk, Thune, *Proposal for an International War Crimes Tribunal for Former Yugoslavia*, s 69.

⁴⁴ ICTY:s statut art 26.

3.2.7 Avtjänande av straff, nåd och nedsättande av strafftid

Frihetsstraffen skall avtjänas i någon av de stater, som inför FN:s säkerhetsråd förklarar sig villiga att ta emot personer som är dömda av ICTY. Frihetsstraffet skall avtjänas i enlighet med det aktuella landets lagar, under tillsyn av ICTY. Även i fråga om beviljande av nåd och nedsättning av strafftiden gäller den aktuella statens lagar. Denna stat måste dock underrätta tribunalen, eftersom det är ICTY:s president i samråd med övriga domare, som på grundval av generella rättsliga principer och med hänsyn till rättvisan, slutgiltigt tar ställning till frågor rörande nåd och omvandling av straffpåföljder (se 4.1.8).⁴⁵

3.2.8 Staters förpliktelser gentemot ICTY

I enlighet med resolution 827, om samtliga staters förpliktelse att samarbeta med ICTY, har det i art. 29 lagts fram ett antal minimiskyldigheter, som stater har gentemot ICTY. Minimiskyldigheterna är att (a) identifiera och lokalisera personer; (b) uppta vittnesmål och skaffa fram bevis; (c) tillhandahålla tribunalen handlingar och dokument; (d) arresterar eller kvarhålla personer; samt (e) överlämna eller förflytta en åtalad till ICTY.

3.2.9 ICTY:s personal, säte, språk, budget och rapportering

I art. 30 behandlas immuniteten för ICTY:s personal, och i de efterföljande artiklarna 31-34 fastslås det att ICTY skall ha sitt säte i Haag, att kostnaderna för tribunalens verksamhet tas ur FN:s vanliga budget, samt att de officiella språken skall vara engelska och franska, liksom att ICTY:s president skall avlägga en årlig rapport till FN:s säkerhetsråd och generalförsamling.

3.3 Organisationen

Tribunalens organisation delas upp i kamrarna (The Chambers), åklagaren (The Prosecutor) och förvaltningen (The Registry). Uppbyggnaden av organisationen, förfaringssättet vid tillsättandet av domar- och åklagartjänster liksom hur arbetsfördelningen ser ut, redogörs i ICTY:s statut art. 11-18 (se bilaga C).

Organisationen inom ICTY har växt för varje år. Från att ha haft en årlig budget på 276 000 \$ 1993, har den idag, 2003, en budget på 223 169 800 \$. Personalstyrkan uppgår för närvarande till hela 1320 personer, tillhörande 84 olika nationaliteter.⁴⁶

⁴⁵ ICTY:s statut art 27-28.

⁴⁶ www.icty.org.

3.3.1 Kamrarna⁴⁷

Kamrarna (The Chambers) innefattar tre prövningskamrar (Trial Chambers) och en appellationskammare (Appeals Chamber), som tillsammans består av sexton permanenta domare och maximalt nio s.k. ad litem domare åt gången (se bilaga B). De permanenta domarna väljs genom att FN:s generalförsamling, dvs. FN:s alla medlemsstater samt de stater som är permanenta observatörer i FN, nominerar upp till två domare var. En lista på de nominerade domarna, som måste uppfylla kraven i art. 13, skickas sedan till FN:s säkerhetsråd, som sedan gör en lista där det tagit ut mellan tjugoåtta och fyrtiotvå kandidater. Dessa skall adekvat spegla världens olika rättssystem. Listan skickas därefter till generalförsamlingen för slutgiltigt avgörande. De fjorton domare som får absolut majoritet utses. Domarna blir valda på fyra år och har möjlighet att bli omvalda. Två domare med samma nationalitet är inte tillåtet, enligt art. 12.1.

Ad litem domarna blir valda på i stort sett samma vis som de permanenta domarna. Istället för de två nomineringar per stat, som gäller vid valet av permanenta domare, får varje land nominera hela fyra kandidater vid valet av ad litem domare. Nomineringarna skall dessutom ta hänsyn till en jämn könsfördelning. Listan på nomineringar, som skickas till säkerhetsrådet, ligger till grund för dess lista som skall omfatta minst femtiofyra kandidater. Hänsyn skall tas till att de olika rättssystemen representeras liksom att domarnas nationalitet återspeglar en rättvis geografisk fördelning. Därefter utses de tjugosju kandidater, som får absolut majoritet i generalförsamlingen, till ad litem domare med en mandatperiod på fyra år, utan möjlighet att bli omvalda. Under mandatperioden kan ad litem domarna, i enlighet med art. 13ter.2, utses av FN:s generalsekreterare på begäran av ICTY:s ordförande för att tjänstgöra vid en eller flera rättegångar i upp till tre år. I stort sett har ad litem domarna samma mandat som de permanenta domarna. Vid antagandet av nya processrättsliga regler kan ad litem domarna endast vara konsulterande, till skillnad från de permanenta domarna, som i enlighet med art. 15 har rätt att anta de nya reglerna.

De permanenta domarna, liksom ad litem domarna fördelas mellan de tre prövningskamrarna och appellationskammaren. Varje prövningskammare består av tre permanenta domare, och som mest sex ad litem domare åt gången. Prövningskamrarna kan dessutom delas upp i maximalt tre sektioner, som var och en skall bestå av minst en permanent domare och tre domare totalt.

Appellationskammaren består av sju domare, som utgörs av fem av de permanenta domarna vid ICTY, och två av de permanenta domarna vid ICTR. De sju domarna konstituerar appellationsdomstol för såväl ICTY som ICTR. Vid varje överklagande till appellationsdomstolen skall fem domare närvara.

⁴⁷ ICTY:s statut art. 11-14.

Tribunalens president, som tillika är presiderande domare i appellationskammaren, väljs bland de permanenta domarna av de permanenta domarna. Presidentens uppgift är dels att på de permanenta domarnas inrådan utse de övriga fyra domarna till appellationskammaren, dels att koordinera kamrarnas arbete. Dessutom har presidenten i uppgift att övervaka förvaltningsorganets arbete, liksom att leda tribunalen i plenum.

De permanenta domarna skall bland sig själva också utse en presiderande domare för vart och ett av de tre prövningskamrarna. Dessa domare har till uppgift att övervaka arbetet i sina respektive prövningskamrar.

Tribunalens president, vice president och de tre prövningskamrarnas presiderande domare utgör byrån (The Bureau). Byråns uppgift är att rådslå i alla viktiga frågor som rör tribunalen. En domare kan alltid vända sig till byrån för att få ett ämne diskuterat. Ämnet diskuteras sedan antingen vid tribunalen i plenum eller vid byrån.

3.3.2 Åklagaren⁴⁸

OTP (The Office of the Prosecutor) skall enligt art. 16.2 vara ett självständigt organ, som varken skall motta eller efterfråga instruktioner, från någon stat, FN:s säkerhetsråd, internationella organisationer eller ICTY:s andra organ. OTP består av åklagare och annan personal som är nödvändig för OTP:s arbete, som t.ex. poliser, jurister och experter av olika slag. Chefsåklagare är för tillfället den schweiziska åklagaren Carla Del Ponte, och hennes ställföreträdare är Graham Blewitt, som varit med sedan ICTY upprättades.

Chefsåklagaren utses av FN:s säkerhetsråd på grundval av generalsekreterarens lista på nominerade kandidater. Chefsåklagaren blir vald på fyra år och har möjlighet att bli omvald. OTP:s personalstab utses däremot av generalsekreteraren på chefsåklagarens rekommendationer.

OTP har ansvaret för att dels leda brottsutredningar, dels att åtala personer som misstänks vara ansvariga för krigsförbrytelser. Brottsutredningarna skall företas ex-officio av OTP, eller med hänsyn till information, oavsett från vilken källa den har kommit OTP tillhanda. Dessutom står det i art. 18.1 att information från stater, FN-organ, mellanstatliga och icke-statliga organisationer särskilt skall beaktas. Det är dock åklagaren, som bedömer om den samlade informationen kan anses tillräcklig för fortsatt utredning. I sitt utredningsarbete har OTP mandat att förhöra misstänkta, offer och vittnen samt att undersöka brottsplatser och att samla in bevis.

Ett åtal måste alltid godkännas av en av domarna vid någon av de tre prövningskamrarna för att fallet skall kunna gå vidare till prövning. Anses

⁴⁸ ICTY:s statut art. 16 och 18-19.

åtalet inte hålla, läggs åtalet ned. Det kan också nämnas att det är domaren på begäran av åklagaren, som beslutar om att utfärda arresteringsorder, begäran om utlämning m.m. i syfte att möjliggöra en rättslig prövning.

3.3.3 Förvaltningen

Tribunalens förvaltning sköts av ett särskilt förvaltningsorgan (The Registry), vilket leds av en förvaltningschef (The Registrar), som för närvarande är Hans Holthuis (Nederländerna). Förvaltningschefen, som tillika är tribunalens talman, utses av FN:s generalsekreterare efter samråd med ICTY:s president. Förvaltningschefen väljs på fyra år, med möjlighet att bli omvald. Förvaltningsorganets övriga personal utses av generalsekreteraren, som grundas på förvaltningschefens rekommendationer.⁴⁹

Förvaltningsorganets ansvarsområden är flera. Förutom att det sköter administrationen på tribunalen, tar det också hand om mycket av det praktiska arbetet under och kring själva rättegångarna. Förvaltningsorganet ansvarar för schemaläggning av rättegångar och vittnesförhör, översättning och arkivering av dokument och handlingar liksom tolkningen under rättegångsförhandlingarna. Vidare ansvarar det för t.ex. vittnesskyddet, och rättshjälpen till de tilltalade som är medellösa.⁵⁰

3.4 Brotten

ICTY:s statut art. 2-5 ger tribunalen jurisdiktion över fyra brott. Brotten är svåra överträdelser av 1949 års Genèvekonventioner (art. 2), brott mot krigets lagar och bruk (art. 3), folkmord (art. 4) och brott mot mänskligheten (art. 5).

3.4.1 Svåra överträdelser av 1949 års Genèvekonventioner

De fyra Genèvekonventionerna, från den 12 augusti 1949, var ett försök att åtgärda de uppenbara bristerna i ”krigets lagar”, vilket andra världskriget så skoningslöst gjorde sin samtid medveten om. De nya konventionerna fokuserade sig på att skydda icke-kombattanter, d.v.s. civila och soldater som sårats eller lagt ner sina vapen.

Genèvekonventionerna (I - IV) reglerar ”förbättrandet av sårades och sjukas behandling vid stridkrafterna i fält”, ”förbättrande av behandlingen av sårade, sjuka, och skeppsbrutna tillhörande stridkrafterna till sjöss”, ”krigsfångars behandling”, respektive ”skydd för civilpersoner under krigstid”.

⁴⁹ ICTY:s statut art. 17.

⁵⁰ www.icty.org.

De svåra överträdelserna av 1949 års Genèvekonventioner finner vi i Genèvekonventionen (I) art. 50, Genèvekonventionen (II) art. 51, Genèvekonventionen (III) art. 130 och i Genèvekonventionen (IV) art. 147.

Art. 2 i ICTY:s statut, som grundas på 1949 års Genèvekonventioner, ger ICTY jurisdiktion att åtala personer som begått följande svåra överträdelser:

- a. wilful killing;
- b. torture or inhuman treatment, including biological experiments;
- c. wilfully causing great suffering or serious injury to body or health;
- d. extensive destruction and appropriation of property, not justified by military necessity and carried out unlawfully and wantonly;
- e. compelling a prisoner of war or a civilian to serve in the forces of a hostile power;
- f. wilfully depriving a prisoner of war or a civilian of the rights of fair and regular trial;
- g. unlawful deportation or transfer or unlawful confinement of a civilian;
- h. taking civilians as hostages.

Sharf och Schabas menar att de svåra överträdelserna, som räknas upp i ICTY:s statut art. 2, enbart kan komma på fråga då det rör sig om internationella konflikter. Därmed skulle konflikten mellan serber och albaner i Kosovo-Metohija vara exkludera, då den betraktades som en konflikt av icke-internationell karaktär. Inom tribunalen har det dock antytts att art. 2 också skall kunna omfatta väpnade nationella konflikter, något som Sharf och Shabas menar är ett synsätt som endast kan tillskrivas en minoritet. Det som stöder Sharfs och Schabas åsikt är art. 3, som har samma lydelse i samtliga fyra Genèvekonventioner från 1949. Artikelns ställer nämligen upp en rad minimikrav för de väpnade konflikter som inte är av internationell karaktär. I slutet av artikeln står det dessutom att ”de stridande parterna skola vidare sträva efter att genom särskilda överenskommelser sätta alla eller en del av denna konventions övriga bestämmelser i kraft”.⁵¹

3.4.2 Brott mot krigets lagar och bruk

Haagkonventionen (IV), från den 18 oktober 1907, angående lagar och bruk i landkrig, står som grund för art. 3 i ICTY:s statut. Haagkonventionen (IV) anses vara ett uttryck för sedvanerätten och är därmed bindande för alla stater oavsett om dessa stater ratificerat den. Dessutom är Haagkonventionen (IV), till skillnad från 1949 års Genèvekonventioner, tillämplig på såväl internationella som icke-internationella konflikter.⁵² Art. 3 i ICTY:s statut inkluderar fem brott, men begränsas inte till dessa. De fem brotten som uttrycks skriftligen är följande:

- a. employment of poisonous weapons or other weapons calculated to cause unnecessary suffering;
- b. wanton destruction of cities, towns or villages, or devastation not justified by military necessity;

⁵¹ Scharf & Schabas, *Slobodan Milosevic on trial*, s 59 f.

⁵² Scharf & Schabas, *Slobodan Milosevic on trial*, s 61 f.

- c. attack, or bombardment, by whatever means, of undefended towns, villages, dwellings, or buildings;
- d. seizure of, destruction or wilful damage done to institutions dedicated to religion, charity and education the arts and sciences, historic monuments and works of art and science;
- e. plunder of public or private property.

I och med att artikeln inte är begränsad till de ovan nämnda brotten kan åklagaren åberopa andra brott. Åklagarna har utökat innehållet med bl.a. art. 3 i 1949 års Genèvekonventioner, och 1949 års Genèvekonventioners två tilläggsprotokoll, från den 8 juni 1977. Tilläggsprotokollen reglerar dels ”skydd för offren i internationella väpnade konflikter”, dels ”skydd för offren i icke-internationella väpnade konflikter”.⁵³

3.4.3 Folkmord

Konventionen om förebyggande och bestraffning av brottet folkmord (Folkmordskonventionen), från den 9 december 1948, är det svåraste brottet som tribunalen kan pröva, även om tribunalen inte uttryckligen velat rangordna brottens dignitet. Folkmordskonventionen, som var ett resultat av Nürnberggrättegången, ses idag som en del av den internationella sedvanerätten, vilket gör att konventionen är bindande oavsett om en stat har ratificerat den eller inte.⁵⁴

Folkmordskonventionens art. 2 och 3 har överförts ordagrant till ICTY:s statut art. 4 om folkmord, som säger följande:

Genocide means any of the following acts committed with intent to destroy, in whole or in part, a national, ethnical, racial or religious group, as such:

- a. killing members of the group;
- b. causing serious bodily or mental harm to members of the group;
- c. deliberately inflicting on the group conditions of life calculated to bring about its physical destruction in whole or in part;
- d. imposing measures intended to prevent births within the group;
- e. forcibly transferring children of the group to another group.

The following acts shall be punishable:

- a. genocide;
- b. conspiracy to commit genocide;
- c. direct and public incitement to commit genocide;
- d. attempt to commit genocide;
- e. complicity in genocide.

⁵³ Scharf & Schabas, *Slobodan Milosevic on trial*, s 61 f.

⁵⁴ Lescure & Trintignac, *International Justice for Former Yugoslavia*, s 24.

Till skillnad från de övriga brotten, som ICTY har jurisdiktion över, kan en person även dömas för stämpling (conspiracy) till folkmord. För de övriga brotten, inklusive folkmord, kan en person dömas för att ha planerat, anstiftat, beordrat, förövat eller på annat sätt varit medhjälpare i planeringen, förberedelsen eller verkställandet av något av dessa brott, enligt ICTY:s statut art. 7.1.

Hur urskiljs då ett folkmord? Krävs det t.ex. att det dödat ett visst antal personer ur en viss grupp? Om vi tittar närmare på ICTY:s statut art. 4 står det att gärningar förövade i avsikt att helt eller delvis förrinta en grupp av människor av ett slags speciell tillhörighet betecknas som folkmord. Det här innebär m.a.o. att det inte krävs ett visst antal offer. Istället måste vi försöka se till omständigheterna och avsikterna i stort – ”the answer, instead, lies in recognizing a process”.⁵⁵

3.4.4 Brott mot mänskligheten

Brottet mot mänskligheten, vars syfte är att skydda den civila befolkningen, bygger på stadgan för den Internationella militära tribunalen i Nürnberg, från den 8 augusti 1945. Liksom brotten mot krigets lagar och bruk, och folkmord är brott mot mänskligheten tillämplig på såväl internationella som icke-internationella väpnade konflikter.⁵⁶

Brott mot mänskligheten finner vi i ICTY:s statut art. 5 som kriminaliserar brott mot den civila befolkningen, enligt följande:

- a. murder;
- b. extermination;
- c. enslavement;
- d. deportation;
- e. imprisonment;
- f. torture;
- g. rape;
- h. persecutions on political, racial and religious grounds;
- i. other inhumane acts.

För att en person skall kunna bli åtalad för brott mot mänskligheten krävs det att det har rört sig om mer systematiska och omfattande förbrytelser. Att en person begår ett par enstaka fall av t.ex. mord eller våldtäkt konstituerar alltså inte ett brott mot mänskligheten. Det sagda hindrar ju inte att ett mord eller en våldtäkt leder till åtal för brott mot krigets lagar och bruk.⁵⁷

⁵⁵ Campbell, *Genocide and the Global Village*, s 22.

⁵⁶ Lescure & Trintignac, *International Justice for Former Yugoslavia*, s 26.

⁵⁷ Scharf & Schabas, *Slobodan Milosevic on trial*, s 64.

3.4.5 Kumulation och brottskonkurrens

Skulle en person t.ex. misstänkas för ett fall av tortyr, som såväl kan ses som ett brott mot mänskligheten som ett brott mot krigets lagar och bruk, kan åklagaren åtala för dessa brott kumulativt. När ett händelseförlopp överlappar på det här sättet, vilket inte är ovanligt, har domarna vanligtvis dömt för det mer ”specifika” brottet och frikänt för de övriga. De fyra brotten i ICTY:s statut står inte uttalat i något slags hierarkiskt förhållande till varandra, men de strängaste straffen har utdömts för de mer ”specifika” brotten. Det har bl.a. visat sig att folkmord ansetts vara mer ”specifikt” än brott mot mänskligheten.⁵⁸

Om en person döms som skyldig till två eller flera brott som inte överlappar varandra, skall påföljden för de olika brotten betraktas i konkurrens. Detta betyder att påföljden för två eller flera brott inte kan läggas ihop. Domarna utdömer istället den påföljd som är strängast i konkurrens med de övriga påföljderna.⁵⁹

3.4.6 Individuellt- och förmans straffansvar

En person kan åtalas på basis av dels det individuella straffansvaret, dels det straffansvar som åligger en förman, d.v.s. en person i överordnad ställning, t.ex. politiska ledare och militära befäl.

ICTY:s statut art. 7.1 behandlar det individuella straffansvaret, vilket omfattar personer som har planerat, anstiftat, beordrat, förövat eller på annat sätt varit medhjälpare i planeringen, förberedelsen eller verkställandet av något av brotten i art. 2-5.

Straffansvaret för förmän finner vi i art. 7.3. Artikeln säger att ett brott, enligt art. 2-5, som begås av en underordnad inte innebär att hans överordnade fräntas straffansvar om den överordnade vetat eller haft anledning att veta att hans underordnade begått brott, och därtill inte vidtagit nödvändiga åtgärder för att förhindra brottet, eller bestraffat den underordnade förbrytaren.

3.4.7 Joint Criminal Enterprise

En annan form av ansvar för delaktighet eller medverkan, som lagts till genom tribunalens växande praxis, och som numera omfattas av art. 7.1, är det s.k. ”joint criminal enterprise”. Innebörden av ”joint criminal enterprise” är att personer kan tillskrivas ett slags kollektivt ansvar för brottsliga handlingar, vilka de inte personligen utfört, men som har varit förutsägbara

⁵⁸ Scharf & Schabas, *Slobodan Milosevic on trial*, s 69 f.

⁵⁹ Scharf & Schabas, *Slobodan Milosevic on trial*, s 70.

eller en naturlig följd av dessa personers deltagande eller medverkan i en sorts allmänt känd ”organiserad” brottslighet.⁶⁰

Skillnaden mellan stämpling, som enbart gäller brottet folkmord, och ”joint criminal enterprise”, som gäller samtliga fyra brott, är att stämpling kräver att det kan påvisas att det har slutits en överenskommelse mellan olika personer om att begå ett brott, medan ”joint criminal enterprise” innebär att personer, som slutit en överenskommelse enligt föregående, också handlat i syfte att förverkliga överenskommelsen.⁶¹

Vid tribunalen förekom den ”nya” doktrinen om ”joint criminal enterprise” för första gången i samband med appellationskammarens dom mot Tadić, den 15 juli 1999.⁶²

Den f.d. jugoslaviske arméchefen och försvarsministern Dragoljub Ojdanić menade i en överklagan till appellationskammaren att ICTY saknade jurisdiktion att tillämpa straffansvaret för ”joint criminal enterprise”. Han ville därför att åtalspunkterna mot honom, som rörde detta, skulle ogillas. Ojdanićs begäran bifölls inte, då appellationskammaren ansåg att doktrinen bygger på internationell sedvanerätt, som gällde även för tiden innan de väpnade konflikterna ägde rum i det f.d. Jugoslavien. Dessutom refererade appellationskammaren till fallet Tadić där frågan redan hade utretts.⁶³

⁶⁰ Scharf & Schabas, *Slobodan Milosevic on trial*, s 71.

⁶¹ IT-99-37-AR72 *Milutinović m.fl.*

⁶² IT-94-1 *Tadić*.

⁶³ IT-94-1 *Tadić* 220 § och IT-99-37-AR72 *Milutinović m.fl.*

4 ICTY:s arbete i praktiken

ICTY ligger vid Churchillplein i Haag, mittemot den holländska kongressbyggnaden, och ett par spårvagnsstationer från såväl ICC, som Europol. Tribunalen rymmer dels kontor för sina anställda, dels tre rättegångssalar, vilka är öppna för allmänheten från måndag till fredag, förutsatt att det råder rättegångsförhandlingar. I rättegångssalarna skiljs rättegångens aktörer och besökarna av ett pansarglas.

Rättegångsförhandlingarna simultantolkas på engelska, franska, bosniska/kroatiska/serbiska, och i vissa fall albanska, vilket gör att besökare, vittnen osv. kan följa med i allt som sägs via hörlurar. Dessutom finns det möjlighet att ta del av samtliga vittnesmål och övriga handlingar på tribunalens hemsida.⁶⁴

4.1 Processförfarandet

4.1.1 Allmänt

Processreglerna (Rules of Procedure and Evidence) för ICTY antogs den 11 februari 1994 och trädde i kraft den 14 mars samma år. Reglerna är en följd av art. 15 i ICTY:s statut.

Under tribunalens verksamma år har en rad tillägg gjorts till processreglerna. Dessa tillägg görs på förslag av domarna, åklagarna eller förvaltningschefen. För att ett förslag skall gå igenom krävs det att minst tio permanenta domare är för förslaget. Efter att ett förslag har antagits träder tillägget i kraft sju dagar efter att tribunalen utfärdat ett officiellt dokument, där tillägget finns med. Tillägget skall dock inte kunna påverka rättigheterna för den åtalade, dömde, eller friade i en pågående rättegång.⁶⁵

4.1.2 Förundersökningen

Der är OTP och dess åklagare som leder förundersökningen (se 3.3.2). Åklagarna har till uppgift att leta upp och fråga ut vittnen och brottsoffer, samla bevis och företa brottsplatsundersökningar. Till sin hjälp har de en rad olika internationella organ såsom t.ex. INTERPOL. Dessutom är samtliga stater förpliktade att assistera åklagarna i deras arbete. I brådskande fall kan OTP begära att en stat samlar in bevisning, arresterar en misstänkt eller åtalad person, samt vidtar nödvändiga åtgärder i de fall där det föreligger flyktfara eller kollusionsfara.⁶⁶

⁶⁴ www.icty.org

⁶⁵ ICTY:s processregler, art. 6.

⁶⁶ ICTY:s processregler, art. 39-40.

4.1.2.1 Förflyttning och provisorisk häktning av en misstänkt

För att få en misstänkt person förflyttad till tribunalen för provisorisk häktning krävs en begäran till en av tribunalens domare med grunderna för denna begäran. Dessutom skall åklagaren, om det inte enbart rör sig om ett förhör med den misstänkte, lägga fram sina anklagelser och en summering av det material som ligger till grund för hans begäran. Domaren skall uppfylla åklagarens begäran om (1) åklagaren begärt att en stat skall anhålla den misstänkte i enlighet med art. 40, eller om samma person hålls häktad av den staten; (2) åklagarens bevismaterial, som lämnats till domaren, pekar på att den misstänkte begått brott som faller under tribunalens jurisdiktion; (3) domaren anser att en häktning av personen är nödvändig med hänsyn till flykttfaran eller kollusionsfaran. En order om provisorisk häktning eller förflyttning av en misstänkt till tribunalen skall innehålla en redogörelse för vad personen misstänks för samt grunderna för dessa misstankar. Dessutom skall den misstänkte i närvaro av sin försvarare informeras om sina rättigheter.⁶⁷

En tidsbegränsning av den provisoriska häktningstiden skall framgå i ordern. Häktningstiden får vara maximalt trettio dagar fr.o.m. det datum då den misstänkte blev överförd till tribunalen. När trettio dagar har gått kan den domare som utfärdade ordern, eller någon av de permanenta domarna i samma prövningskammare, förlänga häktningstiden med ytterligare trettio dagar om det motiveras av särskilda omständigheter. Häktningstiden får dock aldrig överskrida nittio dagar. Om nittio dagar förflutit, utan att åtal kunnat väckas, skall den misstänkte frigges eller återföras till den stat som lämnade ut honom till tribunalen.⁶⁸

4.1.2.2 Den misstänktes rättigheter under förundersökningen

Innan den misstänkte skall förhöras av åklagaren skall åklagaren meddela den misstänkte om dennes rättigheter. Dessa rättigheter ger den misstänkte rätt att ha en försvarare, efter eget val, närvarande under förhören. Skulle han/hon vara medellös har personen rätt till en försvarare utan kostnad. Ett förhör får inte hållas utan närvaro av en försvarare, såvida inte den misstänkte har undanbett sig denna hjälp. Skulle personen under ett förhör ändra sig och begära en försvarare måste förhöret omedelbart upphöra till dess att en försvarare kan närvara. Vidare har den misstänkte rätt till tolk om det är så att personen inte förstår det språk som förhöret hålls på. Dessutom skall åklagaren informera rätten till tystnad, och att allt som personen säger spelas in och att inspelningen sedan kan användas som bevis i en framtida rättegång.⁶⁹

Samtliga förhör med den misstänkte skall video- eller ljudinspelas. Denne skall informeras om detta och skall när förhöret avslutats erhålla en kopia eller ett av inspelningsoriginalen.⁷⁰

⁶⁷ ICTY:s processregler, art. 40 *bis*, 42-43.

⁶⁸ ICTY:s processregler, art. 40 *bis*.

⁶⁹ ICTY:s processregler, art. 42.

⁷⁰ ICTY:s processregler, art. 43.

4.1.3 Väckande av åtal

För att åtala en person måste åklagaren lämna in sina åtalspunkter, en koncis sammanställning av all fakta i målet, samt den misstänktes personuppgifter till förvaltningschefen, som i sin tur skickar handlingarna till en av domarna för godkännande. Efter domarens granskning av åtalspunkterna och övrigt material kan han/hon antingen godkänna eller underkänna åtalet. Åklagaren kan också ges möjlighet att modifiera åtalet eller ombes av domaren att lämna in kompletteringar. Om åtalet godkänns skall förvaltningschefen sörja för att den åtalade får ta del av åtalspunkterna mot honom på ett språk som personen förstår. Dessutom skall domarens godkännande av åtalet offentliggöras, med vissa undantag, vilka nämns i ICTY:s processregler, art. 53.⁷¹

4.1.3.1 Förflyttning och häktning av en åtalad

En häktningsorder eller en order om förflyttning av en åtalad till tribunalen utfärdas av en av de permanenta domarna. En kopia av ordern, som bifogas med åtalet och den åtalades rättigheter (ICTY:s statut art. 21), skall skickas till den åtalade genom förvaltningschefens försorg på ett språk som den åtalade kan förstå. Ordern kan också skickas till ett internationellt organ eller den stat där den åtalade tros befinna sig i. Dessutom skall en efterlysning av den åtalade skickas till det land, som den åtalade tros befinna sig i för att förmedlas till allmänheten av medierna i den staten.⁷²

När en åtalad person häktats av en stat efter häktningsorder från tribunalen skall förvaltningschefen meddelas omgående. Förvaltningschefen skall därefter tillsammans med den stat som häktat den åtalade och värdlandet (Nederländerna) komma överens om hur förflyttningen skall gå till. Skulle den stat, som förflyttnings- eller häktningsordern framställts till, inte kunna utföra ordern måste den meddela förvaltningschefen om detta, och dessutom avge en förklaring till varför den inte kunnat utföra ordern. Om en stat inte rapporterar till ICTY om vilka åtgärder som vidtagits för att utföra ordern, inom en rimlig tid från det att ordern utfärdades, kan ICTY:s president meddela FN:s säkerhetsråd om detta. Dessutom skall den domare som godkänt ordern höra åklagaren om vilka åtgärder som vidtagits för att utföra ordern. Om domaren anser att åklagaren och förvaltningschefen vidtagit nödvändiga åtgärder för att utföra ordern, skall åklagaren ombes att föredra åtalet inför den domarens prövningskammare. Föredragandet, som hålls offentligt, skall innefatta all den bevisning som låg till grund för godkännandet av åtalet, vilket gör att även vittnen kan komma att höras. Om bevisningen gör att prövningskammaren har skälig anledning att tro att den åtalade begått de brott personen anklagas för skall åtalet fastställas. Därefter skall den ge ut en internationell häktningsorder som skall skickas till samtliga stater. Dessutom kan stater ombes att frysa den åtalades eventuella

⁷¹ ICTY:s processregler, art 47, 52.

⁷² ICTY:s processregler, art. 55, 59 *bis*, 60.

tillgångar, utan att påverka tredje part. Om inte staterna följer de förpliktelser de åtagit sig, enligt ICTY:s statut art. 29, skall FN:s säkerhetsråd meddelas om detta (se 3.2).⁷³

4.1.3.2 Gemensamt åtal

Personer som är åtalade för olika brott, vilka begåtts under ett och samma händelseförlopp kan åtalas och prövas tillsammans, likaså kan två eller flera brott, som begåtts under ett och samma händelseförlopp, tas upp i samma åtal, förutsatt att den åtalade är densamme som misstänks för brotten.⁷⁴

4.1.3.3 Ändringar av åtal

Åklagaren kan utan vidare göra ändringar i sitt åtal, så länge det inte fått en domares godkännande. Efter att en domare godkänt åtalet, men innan fallet tilldelats en av prövningskamrarna, kan ändringar göras med lov av samma domare eller av en domare som utsetts av presidenten. Efter att ett fall tilldelats någon av kamrarna får ändringar göras endast med tillåtelse av prövningskammaren eller någon av dess domare efter att ha hört parterna.⁷⁵

Om ändringen av åtalet innebär nya yrkanden, och den åtalade redan stått inför prövningskammaren, skall den åtalade, så fort som möjligt, beredas tillfälle att försvara sig mot de nya anklagelserna inför kammaren. Den åtalade skall dock med hänsyn till de nya yrkandena få trettio dagar på sig att förbereda eventuella invändningar mot dessa, i enlighet med art. 72. Invändningarna, enligt art. 72, omfattar invändningar mot bristande jurisdiktion, formfel vid väckandet av åtal, avslag på begärd försvarare, sammanförandet av flera åtalspunkter, som i art. 49, eller sammanförandet av flera personer under en och samma rättegång, som i art. 48. Dessutom kan huvudförhandlingen skjutas upp om det anses nödvändigt för att ge försvaret den tid det behöver för att förbereda försvaret.⁷⁶

4.1.3.4 Nedläggande av åtal

Åklagaren kan också välja att lägga ned ett åtal. Reglerna för detta är desamma som vid ändringar av åtalet, bortsett från då en prövningskammare blivit tilldelad målet. I dessa fall skall åklagaren yrka om nedläggande av åtal hos prövningskammaren i enlighet med art. 73.⁷⁷

4.1.4 Inledande förhandling

När den åtalade infunnit sig fysiskt vid tribunalen skall personen ställas inför den prövningskammare som tilldelats fallet för att formellt få åtalet

⁷³ ICTY:s processregler, art. 57, 59, 61.

⁷⁴ ICTY:s processregler, art. 48-49.

⁷⁵ ICTY:s processregler, art. 50 (A).

⁷⁶ ICTY:s processregler, art. 50 (B-C).

⁷⁷ ICTY:s processregler, art. 51.

uppläst för sig. Därefter skall domaren eller prövningskammaren försäkra sig om (1) att den åtalades rättighet till försvarare tillfredsställts; (2) att den åtalade fått åtalet uppläst på ett språk som han förstår; (3) att den åtalade informerats om att han har trettio dagar på sig, fr.o.m. den inledande förhandlingen att komma med ett erkännande eller nekande av de åtalspunkter som riktas mot honom. Den åtalade kan också välja att erkänna eller neka redan vid den inledande förhandlingen. Om det inte kommer ett uttalat erkännande eller nekande efter de trettio dagarna, från den åtalade, skall det betraktas som att denne nekar till samtliga åtalspunkter.⁷⁸

Om den åtalade nekar till anklagelserna skall förvaltningschefen planera datum för huvudförhandlingen. Skulle personen erkänna sig skyldig till anklagelserna, och prövningskammaren finner att erkännandet inte är tvivelaktigt, att det gjorts frivilligt, och att det finns tillräckligt med fakta i målet som stöder erkännandet, skall förvaltningschefen planera datum för påföljdsförhandlingar (sentencing hearing).⁷⁹

4.1.4.1 “Plea Agreement”

I ICTY:s processregler, art. 62 *ter*, har ”plea agreement” införts, vilket är detsamma som ”plea bargain”. Åklagaren och försvaret kan därmed komma överens om t.ex. påföljden mot att den tilltalade erkänner sig skyldig till åtalet eller delar av det. När en överenskommelse gjorts skall åklagaren, inför prövningskammaren, göra något av följande: ändra åtalet enligt överenskommelsen med försvaret, yrka på att en överenskommen dom är skälig, eller att inte motsätta sig den åtalades begäran om en viss dom. Prövningskammaren är dock inte bunden av åklagarens och försvarets överenskommelse.

Möjligheten till ”plea agreement” har såväl fördelar som nackdelar. Fördelarna är att en överenskommelse, där den tilltalade erkänner, effektiviserar ICTY:s arbete och hushåller med resurserna. Med en överenskommelse kan tribunalen slippa en långdragen huvudförhandling dit tiotals ibland ett hundratal vittnen skulle ha kallats. Vidare slipper åklagaren bevisa att den tilltalade är skyldig, något som kanske kunde ha varit en utmaning. Likaså kan den anklagade undgå risken att dömas till ett mycket längre straff än vad åklagaren erbjudit för dennes erkännande. Den största anledningen till att ICTY infört ”plea agreement” är dock att åklagarsidan skall få den tilltalade att vittna mot de anklagade personer som tillhör ledarskiktet.

Nackdelarna, som jag ser det, är att det föreligger en bristande rättssäkerhet i denna konstruktion. Den tilltalades utsatta läge, där personen riskerar ett långvarigt straff, kan mycket väl leda till ett falskt erkännande mot vetskapen om att påföljden blir ett relativt kort frihetsstraff. Jag anser att ”plea agreement” ger möjlighet till en kohandel som hör politiken till och

⁷⁸ ICTY:s processregler, art. 62.

⁷⁹ ICTY:s processregler, art. 62 (v-vi), 62 *bis*.

inte juridiken. Jag är också beredd att hålla med Antonio Cassese, ICTY:s f.d. president, som sade:

”The persons appearing before us will be charged with genocide, torture, murder, sexual assault, wanton destruction, persecution and other inhuman acts. After due reflection, we have decided that no one should be immune from prosecution for crimes such as these, no matter how useful their testimony may otherwise be”.

USA som föreslog införandet av “plea agreement” fick sin vilja igenom, då den amerikanska domaren Gabrielle Kirk McDonald tog över posten som ICTY:s president, och började tillåta åklagarna att förhandla med de tilltalade.⁸⁰

4.1.4.2 Provisoriskt frisläppande

En åtalad, som sitter häktad, kan endast bli provisoriskt frisläppt på order av någon av kamrarna. För att en order om frisläppande skall utfärdas skall rätten vara övertygad om att den åtalade kommer att infinna sig till huvudförhandlingen, och att denne inte försöker skada vittnen, brottsoffer eller andra. Kamrarnas beslut om provisoriskt frisläppande kan överklagas till appellationskammaren av såväl åklagaren som den åtalade.⁸¹

4.1.5 Huvudförhandlingen

Huvudförhandlingen inleds med att såväl åklagaren som försvaret håller en inledande framställning. Försvaret kan välja att göra denna framställning efter att åklagaren lagt fram sin bevisning. När detta är gjort börjar åklagaren framläggandet av sin bevisning följt av försvarets. Därefter kan åklagaren lägga fram motbevisning som försvaret sedan kan ge replik på. För att inte bevisfasen skall pågå i all oändlighet skall den fasen anses klar då försvaret har givit sin replik på åklagarens motbevisning, såvida inte någon av de tre domarna begär ytterligare bevisning.⁸²

Varje vittne skall tillåtas att bli förhört, korsförhört och förhört på nytt. Den part som kallat vittnet börjar förhöret. Dessutom har domarna rätt att ställa frågor.⁸³

Åklagaren har ingen rätt att kalla den tilltalade som vittne, däremot kan denne välja att framträda, som vittne, i sitt eget försvar. Den tilltalade har dessutom rätt att vara tyst, utan att det skall bedömas till hans nackdel.⁸⁴

Efter bevisfasen har både åklagaren och försvaret möjlighet att framföra sin slutplädering. Efter pläderingarna förklaras huvudförhandlingen som avslutad. Avslutningsvis samlas prövningskammarens domare för enskild

⁸⁰ Scharf & Schabas, *Slobodan Milosevic on trial*, s 90 f.

⁸¹ ICTY:s processregler, art. 65.

⁸² ICTY:s processregler, art. 85 (A).

⁸³ ICTY:s processregler, art. 85 (B).

⁸⁴ Scharf & Schabas, *Slobodan Milosevic on trial*, s 93; ICTY:s processregler, art. 85 (B).

överläggning. Varje åtalpunkt i åtalet skall ses över, och för att fällas på någon punkt, måste en majoritet av domarna anse att det är ställt bortom rimligt tvivel att den tilltalade är skyldig för det brott han har åtalats för.⁸⁵

Prövningsskammarens domslut skall meddelas offentligt på ett förutbestämt datum, så att parterna ges möjlighet att närvara. Domslutet, som skall innehålla domskäl och eventuella skiljaktigheter, skall därefter lämnas snarast till den tilltalade på ett språk han/hon förstår.⁸⁶

Frikänns den tilltalade skall han/hon omedelbart frigges. Prövningsskammaren kan dock besluta att kvarhålla personen i häkte, om åklagaren överklagat domslutet till appellationskammaren. Den tilltalade får då kvarstanna i väntan på beslut om överklagandet.⁸⁷

4.1.5.1 Offentlighet

Huvudregeln är att förhandlingarna vid tribunalen skall vara offentliga för massmedierna och allmänheten. Det finns dock begränsningar av offentligheten. Prövningsskammaren kan besluta om att hålla hela eller delar av förhandlingarna bakom stängda dörrar, ifall det anses nödvändigt av hänsyn till vittnens och brottsoffrens säkerhet, allmän ordning och moral, samt skyddet av rättens intressen. När förhandlingen skall övergå till att hållas bakom stängda dörrar, innebär det i praktiken att högtalarna stängs av och att rullgardiner rullas ner för att täcka för pansarglasets, vilket gör att allmänhet och massmedia varken kan se eller höra vad som försiggår inne i rättssalen.⁸⁸

4.1.5.2 Amicus Curiae

Enligt ICTY:s processregler art. 74 kan en prövningsskammare, om den anser det önskvärt för ett riktigt bedömande i ett mål, tillåta en stat, organisation eller person att närvara vid förhandlingarna för att uppmärksamma och presentera juridiska frågor och problem. En s.k. *amicus curiae* (domstolens vän) sitter med under förhandlingarna och är i praktiken en övervakare, som ser till att förhandlingen går rätt till och att båda parternas intressen blir riktigt bedömda. En *amicus curiae* har till och med rätt att korsförhöra vittnen.

Ofta kan en *amicus curiae* framstå som en extra försvarare, då påståenden och anklagelser mot den tilltalade liksom dennes rättigheter hamnar i fokus för granskning och ifrågasättande. En *amicus curiae* är dock inte en extra försvarare då denne skall förhålla sig neutral.

Tillåtandet av en *amicus curiae*, som får delta i huvudförhandlingen, är enligt mig ett bra sätt att säkerställa den tilltalades rättigheter och höja ICTY:s trovärdighet som en opartisk och oberoende institution. Slobodan

⁸⁵ ICTY:s processregler, art. 86-87.

⁸⁶ ICTY:s processregler, art. 98 *ter*.

⁸⁷ ICTY:s processregler, art. 99.

⁸⁸ ICTY:s processregler, art. 78-79.

Milošević som valt att föra sitt eget försvar under huvudförhandlingen, trots att han i skymundan har en hel stab av jurister och rådgivare bakom sig, kan inte lika enkelt få sig själv att framstå som en martyr, som likt en David mot Goliat bekämpar en övermäktig fiende, då en eller flera *amicus curiae* t.ex. sitter och ifrågasätter åklagarens bevisning, framhåller försvarets argumentering, eller protesterar mot processrättsliga fel.

4.1.6 Överklagande till appellationskammaren

Ett överklagande skall göras inom trettio dagar från det att prövningskammaren förkunnat sin dom. När appellationskammaren har meddelats om överklagandet skall den överklagande, inom sjuttiofem dagar, lämna in en resumé om vad han stöder sin talan på. Därefter har den svarande fyrtio dagar på sig att lämna in sin resumé, och slutligen har den som överklagar rätt att inom femton dagar ge replik. Från att appellationskammaren meddelats till dess att den kan fastslå ett datum för förhandling kan det alltså ta hundratrettio dagar.⁸⁹

Förhandlingarna vid appellationskammaren lyder under samma processregler som gäller under förhandlingarna vid prövningskamrarna, och parternas talan bygger på dels de handlingar som rör överklagandet, dels de handlingar som dokumenterats under huvudförhandlingen vid prövningskammaren.⁹⁰

Ny bevisning, och eventuell motbevisning, skall beaktas av appellationskammaren om det framkommer att bevisningen är relevant, trovärdig och inte funnits tillgänglig vid tiden för underinstansens prövning, och att bevisningen kan ha haft avgörande betydelse för prövningskammarens domslut.⁹¹

I fallet Kupreškić m.fl. överklagades och ändrades prövningskammarens dom, därför att denna dom, efter ny bevisning, ansågs vara byggd på vaga grunder som givit de tilltalade ett orättvist underläge. Det vittne, som kom att bli ett nyckelvittne, vars vittnesmål legat till grund för domen, hade bl.a. givit motstridiga uppgifter till andra trovärdiga vittnesmål. Dessutom ansåg appellationskammaren att försvaret inte fått tillräcklig tid att förbereda sitt förhör av nyckelvittnet. Prövningskammarens domslut betecknades som ett ”*miscarriage of justice*”.⁹²

4.1.7 Resning

Om nya fakta upptäcks, som inte varit kända för en part, förrän efter förhandlingen vid appellationskammaren, kan den parten begära att fallet

⁸⁹ ICTY:s processregler, art. 108, 111-114.

⁹⁰ ICTY:s processregler, art. 107, 109, 117 (A).

⁹¹ ICTY:s processregler, art. 115.

⁹² IT-95-16 *Kupreškić m.fl.*

granskas på nytt med hänsyn till de nya fakta som framkommit. Åklagaren har ett år på sig att begära en ny granskning av fallet, från det att det sista domslutet förkunnades. Den dömde är däremot inte begränsad av tiden, utan kan komma med en sådan begäran när som helst. En majoritet av prövningsskammarens domare skall godkänna en begäran om en ny granskning, om de nya omständigheterna anses ha haft avgörande betydelse för domslutet. En ny granskning, som görs av en av prövningsskammarna, kan överklagas till appellationskammaren, enligt tidigare beskrivning.⁹³

4.1.8 Benådning och nedsättning av strafftid

Den stat, i vilken en dömd krigsförbrytare sitter internerad, som i enlighet med sin nationella lag kan benåda eller sätta ned strafftiden för den dömde, skall meddela tribunalen om den staten anser att det finns skäl till en sådan åtgärd. Därefter skall ICTY:s president och samtliga permanenta domare vid tribunalen rådgöra kring lämpligheten att benåda eller sätta ned strafftiden i det specifika fallet. Den bedömning, som ligger till grund för domarnas beslut, görs med hänsyn till den dömdes samarbetsförmåga med åklagaren, allvaret av de brott som personen begått, jämförelse med hur tillämpningen sett ut beträffande liknande fångar, samt fångens tecken på förbättring.⁹⁴

4.2 Vittnen och brottsoffer

4.2.1 Allmänt

Tribunalens arbete med att fälla krigsförbrytare bygger till stor del på samarbetet med vittnen och brottsoffer. Det är i allmänhet dessa personers utsagor som prövningsskammarna i huvudsak har att ta ställning till i bedömandet av en friande eller fällande dom. För att vittnen och brottsoffer överhuvudtaget skall våga berätta om sina upplevelser inför tribunalen förutsätts ett långtgående vittnesskydd, samtidigt som den åtalades rättigheter om att få en rättvis rättegång inte får kränkas.

4.2.2 Vittnesskyddet

Vittnes- och brottsofferavdelningen (Victims and Witness Section), som lyder under förvaltningschefen, har till uppgift att dels rekommendera vilket skydd som är nödvändigt för olika vittnen och brottsoffer, dels att konsultera, stödja och hjälpa dessa utsatta personer.⁹⁵

Tribunalen står för vittnesskyddet under den inledande förhandlingen och huvudförhandlingen. Före och efter måste vittnen emellertid förlita sig på

⁹³ ICTY:s processregler, art. 119-121.

⁹⁴ ICTY:s processregler, art. 123-125.

⁹⁵ ICTY:s processregler, art. 34.

icke-statliga organisationer, med vilka ICTY har ett nära samarbete. Enligt ICTY:s processregler kan dock åklagaren i exceptionella fall begära hos en prövningskammare att ett vittnes identitet hålls hemlig tills dess att personen står under ICTY:s beskydd. Försvaret har visserligen rätt att bli meddelade om vittnets identitet i god tid för att ha en möjlighet att förbereda sitt försvar.⁹⁶

Skyddet för vittnen och offer skall enligt ICTY:s statut art. 22 omfatta, men inte begränsas till identitetsskydd och videoförhör. På prövningsdomarnas initiativ eller på begäran av någon av parterna i målet, vittnet, brottsoffret, eller vittnes- och brottsofferavdelningen skall prövningskammaren ta ställning till om förhandlingen skall hållas bakom stängda dörrar, i enlighet med ICTY:s processregler art. 79, i syfte att inte röja vittnets eller brottsoffrets identitet eller annan information som kan härledas till dessa personer. För att skydda ett vittne eller ett brottsoffers identitet kan han/hon dels ges en pseudonym (oftast ett nummer), dels kan personen få sitt namn och annan information, som kan röja dennes identitet, överstruket i de handlingar som namnen och informationen förekommer i. ICTY kan också välja att inte offentliggöra dessa handlingar. Vittnesmålet kan också avges med bild- och röstförvrängare för att förhindra igenkänning.⁹⁷

Om ett vittnesmål av ett vittne eller brottsoffer skall användas i en annan förhandling skall vittnesskyddet även gälla där. Detta kan dock återkallas, ändras, men även utökas till den nya förhandlingen på begäran av någon av dess parter.⁹⁸

Vittnesskyddet kan ses som ganska långtgående, men å andra sidan tillfredsställs den tilltalades rätt till en rättvis rättegång, ur den här aspekten, genom att försvaret skall meddelas om vittnets identitet i god tid innan förhandlingen (jfr. fallet Kupreškić m.fl.).

4.2.3 Skadestånd till brottsoffer

Ett brottsoffer kan inte tilldömas skadestånd av ICTY. Istället skickar förvaltningschefen en bekräftelse till vederbörande stat om den skada en person lidit till följd av en dömd persons krigsförbrytelser. Därefter får brottsoffret väcka en skadeståndstalan, om den möjligheten finns, vid en nationell domstol som dömer med ICTY:s domslut som underlag.⁹⁹

⁹⁶ Lescure & Trintignac, *International Justice for Former Yugoslavia*, s 43.

⁹⁷ ICTY:s processregler, art. 75 (A-B).

⁹⁸ ICTY:s processregler, art. 75 (F-G).

⁹⁹ ICTY:s processregler, art. 106.

4.3 Bevisning

4.3.1 Allmänt

Kamrarna kan tillåta all bevisning som har betydelse för prövningen, likaså kan den avslå bevisning som inte har det, förutsatt att det inte påverkar den tilltalades rätt till en rättvis rättegång. Vidare kan rätten begära en verifikation av äktheten av den framförda bevisningen. Dessutom kan en prövningsskammare begära att parterna framlägger ytterligare bevisning. Prövningsskamrarna har också rätt att tillkalla vittnen proprio motu.¹⁰⁰

Åklagaren har ansvaret för säkerhet, bevarande och lagrande av all information och fysiska objekt, som tagits fram under förundersökningen, fram tills dess att de presenteras som bevisning. När såväl åklagarens som den tilltalades bevisning presenterats har förvaltningschefen ansvaret för att dessa handlingar, bandinspelningar, vittnesupptagningar osv. diarieförs.¹⁰¹

4.3.2 Partsinsyn

Den tilltalade skall inom trettio dagar, från sitt första framträdande inför tribunalen, ha tillgång till det material som låg till grund för väckandet av åtalet liksom de nedskrivna vittnesutsagorna av de vittnen som åklagaren tänkt kalla till huvudförhandlingen. Dessutom har han/hon, i förberedandet av sitt försvar, rätt att ta del av annat material i åklagarens besittning, som exempelvis bilder, dokument och böcker. Åklagaren kan emellertid framställa en begäran till en prövningsskammare om att information, som exempelvis kan försvåra det fortsatta eller pågående arbetet, inte skall behöva lämnas ut. Åklagaren skall dock ge insyn i sådan bevisning som pekar på den tilltalades oskuld, eller på något annat sätt sänker trovärdigheten på den bevisning som åklagaren har.¹⁰²

Insynen är reciprok, om än något begränsad. Åklagaren har bl.a. rätt att ta del av försvarets material, då försvaret skall bevisa att den tilltalade haft alibi under de tidpunkter som brotten påstås ha begåtts. Insynen skall möjliggöras snarast möjligt och före påbörjandet av förhandlingen. Skulle det upptäckas att en part har bevismaterial, som inte meddelats den andra parten, skall det genast göras tillgängligt för denne. Respekteras inte partsinsynen kan prövningsskammaren proprio motu, eller på begäran av någon av parterna, sanktionera den part som förhindrar partsinsynen. Vilka uttryck sanktionerna skulle kunna ta ges det inga exempel på.¹⁰³

Undantag från partsinsynen ges i ICTY:s processregler, art. 70. Artikelnen säger att information, som enbart är till för att åklagaren skall kunna få fram

¹⁰⁰ ICTY:s processregler, art. 89 (C-E), 98.

¹⁰¹ ICTY:s processregler, art. 41, 81.

¹⁰² ICTY:s processregler, art. 66, 68.

¹⁰³ ICTY:s processregler, art. 67, 68 bis.

annan bevisning, endast får lämnas ut med uppgiftslämnarens samtycke. Informationen får däremot inte användas som bevisning utan att den tilltalade medgivits insyn. Skulle åklagaren med uppgiftslämnarens samtycke använda sig av informationen som bevisning, kan personen som lämnat uppgifterna aldrig tvingas att vittna vid tribunalen. Om han/hon skulle välja att vittna kan inte heller prövningsskammaren tvinga den personen att svara på de frågor, som rör de lämnade uppgifterna. I enlighet med ICTY:s processregler, art. 89 (D) kan prövningsskammaren däremot överväga att bortse från den här typen av bevisning med hänsyn till den tilltalades rätt till en rättvis rättegång. På begäran av försvaret kan kammaren låta dessa undantag från partsinsynen även gälla motsvarande information, som försvaret besitter.

Att en uppgiftslämnare inte skall kunna tvingas att vittna eller svara på frågor, beträffande de utlämnade uppgifterna, är märkligt ur rättssäkerhetssynpunkt. Visserligen kan prövningsskammaren överväga att bortse från den här typen av bevisning, men samtidigt blir det en risk för skönsmässiga bedömningar, som kan medföra att den tilltalade inte får en rättvis rättegång. Jag anser att åklagarens användande av uppgifter, som inte försvaret har möjlighet att verifiera eller falsifiera, överhuvudtaget inte skall tillåtas, då den här typen av vittnesmål ändå inte kan komma att ha något större bevisvärde.

4.3.3 Vittnesmål

En parts begäran om att uppta ett vittnesmål skall innehålla vittnets namn, adress, platsen för upptagandet av vittnesmålet, liksom orsaken till varför vittnet skall höras. Om begäran medges skall den andra parten meddelas och ges möjlighet att dels närvara vid vittnesupptagningen, dels korsförhöra vittnet. Vittnesmålet kan upptas såväl vid tribunalen som på någon annan plats. På parts begäran kan vittnesmålet även tas upp via videokonferens.¹⁰⁴

4.3.3.1 Skriftliga vittnesmål

Huvudregeln är att ett vittne skall höras muntligt, men med hänsyn till vissa omständigheter kan en kammare bevilja att vittnesmålet lämnas i skriftlig form. De omständigheter som kan medge att ett vittne avlägger sitt vittnesmål skriftligt är att bevisningen (1) i huvudsak lämnats muntligt av andra vittnen; (2) relaterar till relevant historisk, politisk eller militär bakgrundsfakta; (3) innehåller en generell statistisk analys över den etniska sammansättningen i de för målet aktuella områdena; (4) rör ett brotts påverkan på brottsoffer; (5) relaterar till frågor rörande den tilltalades karaktär; (6) relaterar till faktorer som skall ingå i bedömningen av påföljd. Möjligheten till skriftliga vittnesmål begränsas dock inte till de nämnda omständigheterna. Förhållanden som kan tala emot att en skriftlig vittnesutsaga godtas är att det finns ett offentligt intresse av att få höra

¹⁰⁴ ICTY:s processregler, art. 71, 71 bis.

vittnet muntligen, att en part kan visa att vittnet inte är trovärdigt, eller att det finns andra faktorer som gör det lämpligt att vittnet kan korsförhöras.¹⁰⁵

För att ett skriftligt vittnesmål skall tillåtas krävs det en bifogad deklARATION av vittnet om att vittnesutsagan är sann och korrekt nedskrivna. Att deklARATIONEN gått rätt till skall bestyrkas av antingen en auktoriserad person i det land där deklARATIONEN gjordes, eller av en person som utsetts av ICTY:s förvaltningschef. Undantag från kravet på en deklARATION av vittnet kan göras efter prövningskamrarnas bedömning, om vittnet dött, försvunnit, eller om personens fysiska eller mentala hälsa omöjliggör ett muntligt vittnesmål.¹⁰⁶

4.3.3.2 Hörsägensvittnen

Det är vid ICTY tillåtet att höra hörsägensvittnen (hearsey witnesses) d.v.s. vittnen som inte vittnar om det de själva erfarit utan om omständigheter och händelser som de har fått berättat för sig. Ett vittnesmål av ett hörsägensvittne kan dock inte ges samma bevisvärde som ett självupplevt vittnesmål. Istället blir hörsägensvittnets utsaga ett slags hjälpfaktum. Trots att den här typen av vittnesmål kan kritiseras för att ha låg trovärdighet har tribunalen godkänt det med motiveringen att domarna är professionella nog att kunna ge vittnesmålet dess rätta värde.¹⁰⁷

Tilliten till domarnas professionella omdöme, vad beträffar bevisvärderingen, är ett argument som jag inte okritiskt kan acceptera. Christian Diesen skriver:

” Värderingen av enskildheterna är och förblir bevisprövningens största teoretiska svårigheter. Inte minst när det gäller värderingen av utsagor (eller delar därav) kommer värderingen handla om delikata avvägningar, där såväl bredden i bedömarens egna erfarenheter som innehållet i hans/hennes värderingar kommer att spela in.”

Diesen fortsätter med att det i de konkreta värderingssituationerna handlar om att undvika psykologiska mekanismer, som leder till alltför snabba slutsatser. Han nämner t.ex. att det finns tendenser att acceptera fördomar som allmänna erfarenhetssatser, och att överskatta starka samband och underskatta svaga, vilket jag är beredd att hålla med om.¹⁰⁸

Risken är att hörsägensvittnen, vars bevisvärde är mycket lågt eller inget alls, får betydligt större betydelse vid bevisvärderingen än vad som är önskvärt just p.g.a. av psykologiska mekanismer som t.o.m. den oantastlige domaren kan ha svårt att värja sig mot.

Under en av de dagar då jag besökte rättegången mot Slobodan Milošević hördes just ett vittne som till stora delar var ett hörsägensvittne. Vittnet var Dobrila Gajić Glišić, f.d. kabinettssekreterare vid försvarsdepartementet i

¹⁰⁵ ICTY:s processregler, art. 89 (F), 92 bis (A).

¹⁰⁶ ICTY:s processregler, art. 92 bis (B-C).

¹⁰⁷ Scharf & Schabas, *Slobodan Milosevic on trial*, s 87

¹⁰⁸ Diesen, *Bevis*, 67 f.

Belgrad, som hade skrivit en bok, *Srpska vojska* (Den serbiska armén), som grundade sig till stora delar på vad den f.d. jugoslaviske försvarsministern och generalen Tomislav Simović hade berättat för henne. Det märktes tydligt under såväl åklagarens som försvarets förhör med vittnet att vittnet ofta bara kunde göra antaganden om vad försvarsminister Simović hade menat med vissa uttalanden och samtal med henne. Hon menade t.ex. att det enligt honom inte hade funnits några kopplingar under kriget mellan regeringen och den jugoslaviska armén å ena sidan och paramilitära förband å den andra, men vad säger att han skulle berätta hela sanningen för henne angående ett så pass känsligt ämne. Det förekom t.o.m. under vittnesförhöret att hon återberättade enskilda samtal mellan Milošević och Simović, som hon själv inte hade närvarat vid, där hon gjorde antaganden om vad Simović hade antagit att Milošević hade menat med det han hade sagt. Vissa situationer kunde under förhandlingen bli rent ut sagt farsartade.¹⁰⁹

Hörsägensvittnen kan klart ifrågasättas med hänsyn till trovärdighet och betydelse för rättegångarna. Att ett vittne kan återberätta händelser och omständigheter för vilkas eventuella osanning personen inte behöver ta ansvar för i form av risken att dömas för mened, gör inte min inställning till ICTY:s liberala förhållningssätt till hörsägensvittnen positivare.

4.3.3.3 Sakkunnigas vittnesmål

En sakkunnigs utlåtande skall inom trettio dagar göras tillgänglig för den andra parten, som därefter skall meddela om den godkänner utlåtandet, önskar korsförhöra den sakkunnige eller ifrågasätter vittnets kvalifikationer, som sakkunnig eller utlåtandets relevans. Om den andra parten meddelar att den godkänner den sakkunniges utlåtande kan prövningskammaren låta utlåtandet ingå i bevisningen utan att den sakkunnige kallas för att avlägga sitt vittnesmål personligen inför tribunalen.¹¹⁰

4.3.3.4 Vittnesmål av sexualbrottsoffer

Vittnesmål av sexualbrottsoffer har ett slags särställning i och med ICTY:s processregler art. 96. Artikel 96 säger att det inte krävs något bestyrkande av sexualbrottsoffrets vittnesmål. Vidare skall inte försvaret tillåtas att åberopa att brottsoffret samtyckt, om brottsoffret hotats, känt sig hotat, eller hade anledning att tro att någon annan skulle utsättas för de uttalade hoten, om inte brottsoffret underkastade sig förövarens vilja. Bevis om samtycke kan endast tillåtas ifall den tilltalade i enskilt sammanträde med prövningskammaren kan övertyga kammaren om bevisets relevans och trovärdighet.

Sexualbrott är självklart en oerhörd kränkning att utsättas för, men också en oerhörd kränkning att, som oskyldig, bli anklagad för. Därför tycker jag att det är en aning märkligt att sexualbrottsoffers vittnesmål inte behöver

¹⁰⁹ IT-99-37 & IT-02-54, *Milošević*.

¹¹⁰ ICTY:s processregler, art. 94 *bis*.

bestyrkas. Andra vittnesmål, som också beskriver fruktansvärda brott och kränkningar, inom ramen för ICTY:s jurisdiktion kräver, som nämnts, bestyrkande.

Även om ett sexualbrottsoffer kan tänkas ha svårt att vittna om sina upplevelser i en rättegång, bör försvaret ha rätt att, precis som i alla andra fall, närvara och korsförhöra sexualbrottsoffret. Med tanke på att det har lämnats rapporter om att serber systematiskt utfört våldtäkter på muslimska kvinnor under kriget, är det av särskild vikt att få den här typen av brott prövade på ett sätt som konstitueras av en rättvis rättegång. Jag vill påstå att anklagelser om ”våldtäktsläger”, där systematiska våldtäkter varit en militär strategi, i syfte att sänka fiendens moral, är komprometterande för alla medlemmar av den etniska tillhörighet som pekats ut. Jag tror också att det är viktigt att den sida som påstås eller påstår sig ha blivit utsatt för den här typen av människoförakt och ohyggligheter får klarhet i vad som verkligen har hänt. Ett sådant klagande måste grundas på en väl underbyggd prövning av ICTY, där båda sidor haft möjlighet att framföra argument och motargument, bevisning och motbevisning.

4.3.3.5 Mened

Vittnen vid ICTY avlägger sina vittnesmål under ed och kan därmed fällas för mened. Mened kan rendera böter på 100.000 € eller fängelse på upp till sju år. Ett vittne som inte vill redogöra för något som kan tänkas misstänkliggöra eller binda honom till ett brott, kan av prövningskammaren tvingas att svara på frågan. Däremot kan vittnets utsaga inte användas som bevisning i ett efterföljande åtal mot honom, såvida det inte rör sig om mened.¹¹¹

¹¹¹ ICTY:s processregler, art. 90 (A, E), 91 (G).

5 Teman för diskussion

5.1 ICTY:s legitimitet

Frågan om ICTY:s legitimitet har ifrågasatts av bl.a. Slobodan Milošević, och även diskuterats under Tadić-fallet (ICTY:s första fall). Det Milošević haft som argument för att tribunalen inte skulle vara legitim är att den upprättades av FN:s säkerhetsråd och inte av FN:s generalförsamling. ICTY menade dock att FN:s säkerhetsråd har mandat att upprätta en sådan tribunal enligt FN-stadgan för att uppnå fred och säkerhet. Scharf och Schabas påpekar, mycket riktigt, att det kan förefalla något sent för Milošević att framföra en sådan invändning med tanke på att han gav ICTY legitimitet i samband med att han skrev under Dayton-avtalet 1995. Dessutom ansvarade Milošević själv för utlämningen av vissa misstänkta krigsförbrytare.¹¹²

5.2 Tribunalens mål och strävanden

Tribunalens mål och strävanden förklarades redan på ett tidigt stadium. Hans Corell och de övriga rapportörerna ansåg att en krigsförbrytartribunal skulle kunna vara en del i ansträngningarna för att få slut på den väpnade konflikten och uppnå fred i det f.d. Jugoslavien. Rapportörsgruppens vision kritiserades av vissa som menade att upprättandet av en sådan tribunal skulle få motsatt effekt. Rapportörerna försvarade sig med argumentet att det i varje väpnad konflikt görs ansträngningar för att uppnå fred oavsett förekomsten av en krigsförbrytartribunal. Tribunalen skulle istället vara en demonstration på en rådande internationell enighet beträffande krigsförbrytelse i f.d. Jugoslavien. Man var tvungen att skipa rättvisa, eller som rapportörerna avslutar sin rapport – ”The message should be clear: Nobody committing war crimes and crimes against humanity will escape justice.”¹¹³

Utan tvekan hade upprättandet av ICTY goda intentioner. I enlighet med FN:s säkerhetsråds resolution 808 skulle krigsförbrytarna få sitt straff och brottsoffren sin rättvisa. Dessutom skulle potentiella krigsförbrytare kanske avhålla sig från att utföra krigsförbrytelser med vetskapen om att det fanns ett rättskipande organ som skulle kunna pröva och straffa dem. Det finns dock vissa frågor som kvarstår. Varför påskyndades inte upprättandet av ICC, vilket det arbetades med inom FN? Vilken förankring hade/har ICTY hos de olika befolkningsgrupperna i det f.d. Jugoslavien? Fanns det andra vägar att gå för att uppnå rättvisa, försoning och fortsatt samlevnad på Balkan?

¹¹² Scharf & Schabas, *Slobodan Milosevic on trial*, s 98 f.

¹¹³ Corell, Türk, Thune, *Proposal for an International War Crimes Tribunal for Former Yugoslavia*, s 41, 43 f, 81.

5.2.1 ICC

Som en reaktion på det fransk-preussiska kriget i början av 1870-talet föddes idén om en internationell brottsdomstol av Gustav Moynier (en av Röda Korsets grundare). Det var däremot först efter Nürnberg- och Tokyorättegångarna som tanken på en permanent internationell brottsdomstol fick fäste på allvar.¹¹⁴

I början av 1950-talet gjordes några försök på initiativ av bl.a. FN:s generalförsamling att utforma stadgar för ICC. De flesta försöken blev dessvärre fruktlösa på grund av det ”kalla kriget” och svårigheterna att ena stormakternas skilda viljor. Nya framsteg gjordes först 1989, då generalförsamlingen gav ILC uppdraget att ge förslag om stadgar för ICC. Efter yttranden från olika regeringar presenterade ILC en förslagstext 1994.¹¹⁵

I juli 1998 hölls en ICC-konferens i Rom där hundrasextiotvå stater deltog. Samtliga stater utom sju, däribland USA och Kina, skrev på ett dokument som var en plan för upprättandet av en internationell brottsdomstol med jurisdiktion att pröva individer för folkmord, brott mot mänskligheten och krigets lagar. För att dokumentet (Rom-statutet) skulle träda i kraft krävdes det att sextio stater ratificerade det, något som uppnåddes den 11 april 2002.¹¹⁶

Anmärkningsvärt är att vi varken finner Ryssland, Kina eller USA, samtliga permanenta medlemmar i FN:s säkerhetsråd, bland de nittiotvå stater som ratificerat Rom-statutet fram till den 28 november 2003. Det är också anmärkningsvärt att dessa tre stater var för ett upprättande av ICTY och ICTR. USA och Ryssland hade dessutom betonat vikten av ICTY:s existens i syfte att avskräcka krigsförbrytelser runt om i världen. Hur kommer det sig då att dessa stater visar ett motstånd mot ICC?¹¹⁷

Vad beträffar Ryssland och Kina är det kanske lättare att förstå varför de inte vill ratificera Rom-statutet. Båda staterna har utsatts för massiv kritik i årtal för att de kränker de mänskliga rättigheterna och bryter mot de brott som ICC har jurisdiktion över. Risker är överhängande att deras soldater eller politiker åtalas av ICC för de brott som begås i t.ex. Tibet eller i den ryska provinsen Tjetjenien.

Varför vill då inte USA ratificera Rom-statutet? Ett ständigt inslag i USA:s retorik är att det är frihetens, demokratins och de mänskliga rättigheternas beskyddare, som har på sitt ansvar att föra krig världen över mot de stater som inte främjar dessa ideal. Med inställningen om att vara de höga

¹¹⁴ Lamont, *Establishing an International Criminal Court*.

¹¹⁵ V.P. Nanda, *The establishment of a permanent international criminal court: Challenges ahead*, 414 ff.

¹¹⁶ Lamont, *Establishing an International Criminal Court*.

¹¹⁷ Scharf & Schabas, *Slobodan Milosevic on trial*, s 54.

värdenas beskyddare borde USA rimligtvis ha rena händer och inte ha anledning att rädas ett ratificerande av Rom-statutet.

För att bli en del av ICC kräver USA att de permanenta medlemmarna i FN:s säkerhetsråd skall ha vetorätt innan ICC:s åklagare tillåts påbörja en förundersökning. USA vill m.a.o. ha fullständig kontroll över den internationella brottsdomstolen. Frågan blir då om USA skulle godkänna upprättandet av ICTY om dess fulla kontroll inte varit säkerställd? Denna fråga är särskilt berättigad med tanke på USA:s senare delaktighet i kriget i det f.d. Jugoslavien, i egenskap av ledande NATO-land, som dels gav flygunderstöd åt de kroatiska trupperna under ”Operation Oluja”, som fördrev mellan 150000 och 200000 serber från sina hem i Krajina, dels förde en bombningskampanj mot Serbien-Montenegro under våren 1999.¹¹⁸

Att finna brister i ICTY:s statut eller processregler, som skulle kunna ge en stat kontroll över tribunalen har jag svårt att finna, däremot finns det andra element som kan ifrågasättas, vilket jag tänker ta upp i 5.3.

Att tiden inte var mogen för ett ICC, då kriget i det f.d. Jugoslavien bröt ut, är uppenbart. Några större framsteg hade inte gjorts sedan andra världskriget. Däremot var upprättandet av ICTY och ICTR en drivande kraft och ett tydligt tecken på att världssamfundet kanske var redo även för upprättandet av en permanent brottsdomstol. Behovet av en internationell brottsdomstol har alltid funnits. Kriegen i det f.d. Jugoslavien och i Rwanda är långt ifrån exceptionella i modern tid. För att ta några konflikter som varit väl värda ett internationellt juridiskt efterspel kan jag nämna Afghanistan, Vietnam, Nicaragua, Kongo och Chile.

5.2.2 Attityden till ICTY i det f.d. Jugoslavien

För att tribunalen skall kunna nå sina uppsatta mål, d.v.s. varaktig fred och rättvisa för en fortsatt möjlig samexistens av de olika etniska grupperna i det f.d. Jugoslavien, krävs det att den har en förankring hos de människor som den är avsedd för.

I mycket bygger ICTY:s arbete på ett gott samarbete med länderna på Balkan. Utan ett gott samarbete skulle bl.a. åklagarna dels gå miste om viktiga vittnen, vittnesmål och annan information, dels skulle det bli svårt att få de respektive staterna att lämna ut åtalade personer till ICTY. Något som vi har kunnat se flera exempel på. För att ge några exempel på åtalade personer, som ännu är på fri fot med hjälp av folkets och sina respektive myndigheters beskydd, kan den kroatiska generalen Ante Gotovina, liksom hans serbiske dito Ratko Mladić, nämnas.

¹¹⁸ Lamont, *Establishing an International Criminal Court*. Campbell, *Genocide and the Global Village*, s 66 f. Wijk, *Jugoslavien och dess splittring-några fragment*, s. 29 f.

Även om det redan i Corells rapport, liksom i de efterföljande resolutionerna, poängteras att krigsförbrytartribunalen skall agera opartiskt, märker vi snart att det hela tiden återkommer uttryck för att samtliga krigsförbrytelser, även om de begås av alla sidor, i mycket högre grad utförs av serbiska förband. I Corells rapport finner vi bl.a. följande konstateranden:

”The reports however, emphasize that human rights violation by Croats and Bosnian Muslims are not comparable to those committed by Serbian and Bosnian Serbian forces”.¹¹⁹

“Reports attribute the most serious human rights violations by Serbian and Bosnian forces to the policy of “ethnic cleansing”

- - -

“According to some reports Croat forces also destroyed Muslim villages. The policy of “ethnic cleansing” is however, in general considered being part of the Serbian strategy to expel Muslims from Serbian controlled areas”.¹²⁰

“The various reports on rape in Bosnia-Herzegovina provide disturbing information on rapes of Croatian and Serbian women as well as sexual abuse of men in detention camps. However, the great majority of rapes is *said* to be committed by (Bosnian) Serbian forces on Muslim women. These rapes are viewed to be too systematic to be mere by-products of the conflict, but rather considered to form part of the Serbian policy in Bosnia and to serve as a strategic purpose in itself”, (min kursivering).¹²¹

“The reports, in general, blame the (Bosnian) Serbian forces for more serious human rights violations and more cruel abuses of the civilian population than the other parties to the conflict”.¹²²

“According to the reports, however, human rights violations in Serbian camps, by far, exceed those in other camps”.¹²³

Jag försöker inte argumentera om det som står i rapporten är sant eller osant. Jag försöker bara uppmärksamma ett problem, som ett kategoriskt utpekande av en part i konflikten innebär, om målet är fred, medling eller rättvisa. Rapportens utpekande av serberna, som låg till grund för FN:s resolutioner och upprättandet av ICTY, var enligt mig förödande för

¹¹⁹ Corell, Türk, Thune, *Proposal for an International War Crimes Tribunal for Former Yugoslavia*, s 30.

¹²⁰ Corell, Türk, Thune, *Proposal for an International War Crimes Tribunal for Former Yugoslavia*, s 30 f.

¹²¹ Corell, Türk, Thune, *Proposal for an International War Crimes Tribunal for Former Yugoslavia*, s 31.

¹²² Corell, Türk, Thune, *Proposal for an International War Crimes Tribunal for Former Yugoslavia*, s 31 f.

¹²³ Corell, Türk, Thune, *Proposal for an International War Crimes Tribunal for Former Yugoslavia*, s 32.

tribunalens förankring hos den serbiska befolkningen. Det är inte svårt att förstå att den redan från första början kände aversion mot ICTY. Den serbiska befolkningen, däribland individer som själva utsatts för krigsförbrytelser av kroater eller bosniska muslimer, kände sig stämplade och fredlösa – en paria.

Förhållningssättet till ICTY var och är bland serberna, enligt mina iakttagelser, att det inte finns någon rättvisa för dem att finna där, vilket är ett misslyckande för ICTY. Deras aversion mot ICTY som institution är en ond cirkel som i slutändan slår hårdast tillbaka på dem själva. Serbernas motstånd leder till att deras fördomar bekräftas. Det jag menar är, att hade den serbiska befolkningen varit inställd på att använda sig av de möjligheter som tribunalen står till buds med, genom att t.ex. lämna in rapporter och vittnesmål på krigsförbrytelser de själva blivit utsatta för, hade säkerligen fler kroater, bosniska muslimer och albaner kunnat ställas inför rätta. Nu ser de istället att hela 72 % (se bilaga D) av dem som åtalats är serber, vilket därmed bekräftar det de hela tiden vetat!

5.2.3 Andra alternativ

Med tanke på det motstånd som finns att lämna ut sina egna krigsförbrytare i de nya staterna som tidigare ingick i Jugoslavien, kan frågan ställas om upprättandet av ICTY överhuvudtaget var nödvändigt? Finns det möjligtvis andra alternativ för att uppnå försoning och rättvisa?

ICTY:s ställföreträdande chefsåklagare Graham Blewitt förklarade på ett tidigt stadium, i en intervju för den franska tidningen *Le Monde* att tribunalen var ute efter de verkligt stora ”fiskarna”. Det var alltså inte bara den menige soldaten som tryckte på avtryckaren, utan även hans förmän, som gett honom ordern att göra det, som skulle stå till svars.¹²⁴

Min tro är att vägen till försoning via rättegångar, mot t.ex. Slobodan Milošević, är lång för de människor som blev personligt utsatta för krigsförbrytelser eller vars anhöriga blivit det. Jag vill nog påstå att för de flesta är Milošević politik, och en fällande dom skulle enbart lätta det kollektiva samvetet bland kroater, bosniska muslimer och albaner genom att de därmed kan peka ut den andra sidan, d.v.s. serberna, som ansvarigt för allt ont under krigsåren.

Majoriteten av krigsförbrytarna borde vara de som fysiskt utförde de brott, som ICTY har jurisdiktion över, medan förmännen tillhör minoriteten. Det finns logiskt fler underordnade än överordnade. Enligt mig var det ofta personer som brottsoffret kände, exempelvis en granne eller en arbetskamrat, som utförde krigsförbrytelseerna på eget initiativ. I många fall bor idag förövare och brottsoffer i varsin angränsande by. Här ligger det

¹²⁴ Lescure & Trintignac, *International Justice for Former Yugoslavia*, s 32.

verkliga problemet för att åstadkomma försoning. Någonting som jag tror ICTY är oförmöget att lösa.

Jag vet av erfarenhet från min tid i Bosnien-Hercegovina som soldat vid de fredsbevarande styrkorna hur två närliggande byar, Suho Polje och Donja Lohinja, som varit etniskt blandade byar före kriget, kommit att bli etniskt rena byar efter Dayton-avtalet. De bosniska muslimer som hade bott i Suho Polje hade fördrivits av sina serbiska grannar, medan serberna i Donja Lohinja hade fördrivits av sina bosniska muslimska grannar. De fördrivna bytte helt enkelt by! Visst fanns hatet mot de respektive politiska ledarna, men det verkliga hatet riktades mot den f.d grannen, som kanske avrättat någon familjemedlem. Försoning och fortsatt samlevnad tyckte jag mig endast se genom en konfrontation mellan dessa personer, enligt den modell som tillämpas i Rwanda, parallellt med ICTR. I Rwanda har det nämligen anordnats möten i by efter by där krigsförbrytare och brottsoffer konfronteras för att utreda det som skett.

På den politiska nivån hade en s.k. sanningskommission, som den i Sydafrika, varit tillfredställande. En sådan kommission var naturligtvis inte möjlig under själva kriget, men nu när det t.o.m. skett regimskiften i Jugoslaviens efterföljande stater borde det finnas möjlighet att lägga upp samtliga kort på borden, som exempelvis militärens och säkerhetstjänsternas hemligstämplade material beträffande kriget. Sanningen är minst lika viktig som den juridiska rättvisan!

Även om jag här har nämnt sanningskommissioner och bymöten, där gärningsman och brottsoffer konfronteras, ser jag dessa alternativ främst som viktiga komplement till ICTY. Med tanke på att det inte förekommit initiativ från Jugoslaviens efterföljande stater att upprätta en sanningskommission eller organisera bymöten har vi bara ICTY att luta oss emot. Dessutom var ICTY det enda alternativet, som jag kan se, under den tid då kriget pågick. I Corells rapport framförs det mycket riktigt att den uppgift som gavs ICTY, inte kunde läggas på de nationella domstolarna på grund av den överhängande risken för att rättegångarna t.ex. inte skulle kunna förhålla sig opartiska och oberoende från sina respektive myndigheter.¹²⁵

5.3 Kravet på en opartisk tribunal

Är då ICTY en opartisk juridisk institution som arbetar oberoende av olika staters intressen och önskemål? I såväl rapporter, som i FN:s resolutioner och ICTY:s statut och processregler förklaras det klart och tydligt att ICTY:s arbete skall genomföras opartiskt och oberoende. Jag vill dock belysa vissa saker innan jag är beredd att tro att tribunalen fungerar i praktiken som i den uttalade teorin.¹²⁶

¹²⁵ Corell, Türk, Thune, *Proposal for an International War Crimes Tribunal for Former Yugoslavia*, s 38 f.

¹²⁶ Corell, Türk, Thune, *Proposal for an International War Crimes Tribunal for Former Yugoslavia*, s 47.

För att nå fram till pudelns kärna, beträffande mitt ifrågasättande av ICTY:s uttalande oberoende och opartiskhet måste jag redogöra för vissa nutidshistoriska fakta, som jag redan varit inne på (se 5.2.1).

Den redan nämnda kroatiska offensiven, även kallad ”Operation Oluja”, som pågick mellan den 4 och 11 augusti 1995, resulterade i en ojämförlig fördrivning av en folkgrupp under krigsåren i det f.d. Jugoslavien. Siffrorna på hur många civila som fick lämna sina hem eller avrättas varierar, men antalet flyktingar uppskattas till mellan 150000 och 200000. Denna militära operation, i vilken såväl Kroatians president Franjo Tuđman, som det övriga kroatiska militära och politiska etablissemanget var väl initierade i, föregicks tveklöst av amerikansk planering.

Kenneth J. Campbell, professor i statsvetenskap och Internationella relationer vid University of Delaware, skriver att amerikanska pensionerade militärer, som arbetade på den privatägda firman Military Professional Resources Inc. hjälpte den kroatiska armén i militär strategi, under USA:s försvarsdepartements licens.¹²⁷

De pensionerade militärerna från Military Professional Resources Inc. var inga mindre än generalerna Carl Vuono och General Crosbie Saint, USA:s f.d. arméchef respektive USA:s f.d. arméchef för Europa. Bara fem dagar innan ”Operation Oluja”, samlades de två generalerna och höga kroatiska militärer, och under själva operationen befann sig de två f.d. generalerna i Zagreb. Militära analytiker anser att operationen hade ”många kännetecken på amerikansk militärdoktrin”, som pekade på amerikansk planering och rådgivning.¹²⁸

USA:s f.d. ambassadör i Jugoslavien, Richard Holbrooke skall i augusti 1995, i Zagreb, ha mottagit ett meddelande av den amerikanske biträdande utrikesministern Bob Frasure som löd:

“Dick: we ”hired” these guys to be our junkyard dogs because we were desperate. We need to try to “control” them. But this is no time to get squeamish about things. This is the first time the Serb wave has been reversed. That is essential for us to get stability, so we can go out”¹²⁹

Kenneth J. Campbell menar, och säkert många med honom, att USA:s inblandning i operationen var nödvändig för att förhindra de massakrer som begicks av serber och för att få till ett gynnsammare förhandlingsläge för fred. Oavsett, vilken inställning man har till vilket syfte ”Operation Oluja” hade, är det ett faktum att det begicks brott som faller under ICTY:s samtliga fyra brottsrubriceringar. Dessutom kan operationen utan tvekan ses som ett ”joint criminal enterprise” där såväl kroatiska som amerikanska ledare och militärer ingick.

¹²⁷ Campbell, *Genocide and the Global Village*, s 66 f.

¹²⁸ Wijk, *Jugoslavien och dess splittring-några fragment*, s. 29 f.

¹²⁹ Campbell, *Genocide and the Global Village*, s 67.

Även det av NATO förda bombkriget mot Serbien-Montenegro 1999, visar exempel på där NATO skulle kunna ställas till svars inför ICTY. Jag tänker dels på bombningen av den civila befolkningen och andra civila mål, dels på användandet av multipelbomber och pansarbrytande ammunition med utarmat uran.

Exempel på där NATO bombat civila under kriget mot Serbien-Montenegro 1999 är många. Här följer några exempel. Den 5 april träffade en missil ett bostadsområde i Aleksinac (17 döda). Den 14 april besköts två flyktingkolonner i Kosovo-Metohija (75 döda), och i staden Niš träffades, den 7 maj 1999, ett sjukhus och en marknadsplats (15 döda).¹³⁰

Den typ av bomber som användes vid bombanfallet mot sjukhuset och marknadsplatsen i Niš var s.k. multipelbomber av typen CBU-87/B. De här amerikanska bomberna innehåller tvåhundra två mindre bomber som sprids över ett större område och de är effektiva mot såväl pansarfordon som människor.¹³¹

CBU-87/B är liksom den brittiska motsvarigheten RBL-755 inte uttryckligen förbjudna i 1949 års Genèvekonventioner, men Genèvekonventionen angående skydd av civilpersoner under krigstid, inleds med att personer som inte deltar i striderna inte under några omständigheter får behandlas inhumant.

Enligt krigets lagar, som bygger på sedvanerätten, förbjuds användandet av vapen, som inte uppfyller kraven på att kunna skilja kombattanter från civila. Den som släpper denna typ av bomber på t.ex. en marknadsplats skulle därmed kunna åtalas för krigsförbrytelser.

Vidare har människorättsorganisationen Human Rights Watch (HRW) påpekat att en stor del multipelbomberna är blindgångare, som i praktiken omvandlas till landminor, vilka anses vara förbjudna enligt sedvanerätten.¹³²

De massiva bombningarna av det petrokemiska komplexet i Pančevo, med början den 4 april, med en ekologisk katastrof som följd, liksom utslagningen av elförsörjningen med hjälp av grafitbomber, och bombningen av TV-stationen RTS i Belgrad, den 23 april, kan ifrågasättas som legitima militära mål.

NATO försvarade sig gång på gång med att bombningen av civila personer och mål var ”misstag” och enbart en följd av ”collateral damage”, d.v.s. beklagliga sidoeffekter. Är denna ursäkt tillräcklig för att NATO skall kunna undgå straffansvar? NATO:s bombning av t.ex. marknadsplatsen i Niš, som kan jämföras med den av omvärlden uppmärksammade och

¹³⁰ Aftonbladet, 2 maj 1999.

¹³¹ Dagens Nyheter, 8 maj 1999.

¹³² *Final Report to the Prosecutor by the Committee Established to Review the NATO Bombing Campaign Against the Federal Republic of Yugoslavia*, A iii.

förhatliga serbiska granatbeskjutningen av en marknadsplats i Sarajevo i februari 1994, liksom NATO:s attityd att använda sig av termen ”collateral damage” som en ursäkt för civilas död är ett tydligt tecken på bristande respekt för människoliv. Visserligen är inte bristande respekt för människoliv ett brott, men att släppa en multipelbomb i en storstads centrala områden visar på likgiltighet som tveklöst konstituerar, om inte direkt uppsåt, i alla fall ett indirekt eller ett eventuellt uppsåt att döda.

ICTY kan bara pröva NATO för brott mot krigets lagar och bruk, då det enligt ICTY inte är frågan om en internationell konflikt under kriget 1999. Enligt NATO var kriget inget krig utan en ”humanitär intervention”, visserligen utan FN-mandat. Till skillnad från ICC kan inte ICTY avgöra om en part gjort sig skyldiga till brottet aggressionskrig (crime of aggression), eller brott mot freden (crimes against peace), d.v.s gjort sig skyldiga till att starta ett orättfärdigt krig.¹³³

Vad min fokus på NATO har med tribunalens oberoende och opartiskhet att göra, skall jag försöka redogöra för härnäst.

5.3.1 Jäv

I ICTY:s processregler art. 15 står det att en domare inte skall föra en rättegång, i vilken domaren har personliga intressen eller om det finns andra omständigheter som kan påverka hans/hennes opartiskhet. Domaren skall själv begära att bli utbytt, men också parterna har rätt att begära att en domare skall anses jävig och därmed bytas ut.

En parts begäran om jäv skall diskuteras mellan prövningskammarens presiderande domare och den domare som utpekats som jävig. I vissa fall kan det vara nödvändigt att byrån beslutar i jävsfrågan.

Det intressanta är att en rad domare, men också åklagare kommer från länder som är medlemmar av NATO, en part i konflikten i det f.d. Jugoslavien. En konflikt ICTY har jurisdiktion över (se bilaga B). Dessutom är Theodor Meron, ICTY:s president, från USA (NATO-land). Han leder bl.a. byrån, som beslutar i jävsfrågor. Det kan också tilläggas att Meron före sin utnämning till ICTY:s president 2001 var juridisk rådgivare vid USA:s utrikesdepartement, något som definitivt kan ifrågasätta hans oberoende och opartiskhet.¹³⁴

5.3.2 Förundersökning mot NATO

Under NATO:s bombkrig 1999 kom det olika krav på att NATO borde åtalas för krigsförbrytelser utförda i Serbien-Montenegro. Chefsåklagaren Carla Del Ponte tillsatte åklagaren William Fenrick från Kanada (NATO-land) att leda en kommitté som skulle utreda om det fanns grund för att

¹³³ Scharf & Schabas, *Slobodan Milosevic on trial*, s 117, 143 f.

¹³⁴ Scharf & Schabas, *Slobodan Milosevic on trial*, s 75.

starta en förundersökning angående eventuella krigsförbrytelser från NATO:s sida. Fenrick, tidigare militär jurist vid Kanadas försvarsdepartement, gav Del Ponte rådet att det inte fanns anledning att påbörja en förundersökning mot NATO.¹³⁵

Kommitténs rapport om en förundersökning av NATO och dess ledare, påbörjades den 23 juli 1999, och en interrimrapport lämnades till åklagaren redan den 6 december 1999 för att sedan offentliggöras i juni 2000. Rapporten behandlade dels miljöförstöring, dels användandet av multipelbomber och utarmat uran, liksom juridiska frågor kring valet av NATO:s bombmål. Dessutom behandlades fem incidenter, däribland bombningen av TV-stationen RTS i Belgrad och bombningen av Kinas ambassad.¹³⁶

5.3.2.1 Miljöförstöring¹³⁷

Beträffande miljöförstöring står det i kommitténs rapport att det är förbjudet att orsaka miljöförstöring som är bestående för lång tid. Någon bestående miljöförstöring ansågs inte bombningarna medfört, dessutom ansåg Balkan Task Force (BTF) dels att miljöförstöringen som NATO orsakat bara förekom på några enstaka platser, som t.ex. Pančevo, dels att en del av miljöförstöringen kunde dateras till tiden före bombningarna. Vidare ansågs platserna vara militära mål, vilket legitimerar bombningarna om de kunde bereda ett stort militärt övertag, vilket de ansågs kunna.

Det som kan diskuteras är dels vad som är militära mål, dels om det går att uttala sig om miljöförstöringens konsekvenser efter så kort tid. Dessutom kan det ifrågasättas om utslagningen av oljeraffinaderier, kemiska fabriker och elförsörjning var proportionerlig och nödvändig ur militär synpunkt. NATO hade till att börja med ett odiskutabelt militärt övertag redan innan dessa bombningar. Vidare hade NATO total kontroll över luftrummet, och med tanke på att strategin varit att uteslutande föra ett krig från luften är det enligt mig tveksamt om bombningarna var proportionerliga och militärt nödvändiga.

5.3.2.2 Användandet av utarmat uran¹³⁸

Utarmat uran är en radioaktiv och giftig tungmetall som är en restprodukt vid framställningen av anrikat uran.

Kommittén menade att det inte finns några internationella juridiska överenskommelser som förbjuder användandet av utarmat uran, även om det kanske skulle komma i framtiden. Vidare skriver kommittén, något

¹³⁵ Scharf & Schabas, *Slobodan Milosevic on trial*, s 76.

¹³⁶ *Final Report to the Prosecutor by the Committee Established to Review the NATO Bombing Campaign Against the Federal Republic of Yugoslavia*, A i-iv; B i-v.

¹³⁷ *Final Report to the Prosecutor by the Committee Established to Review the NATO Bombing Campaign Against the Federal Republic of Yugoslavia*, A i.

¹³⁸ *Final Report to the Prosecutor by the Committee Established to Review the NATO Bombing Campaign Against the Federal Republic of Yugoslavia*, A ii.

kryptiskt, att inte ens användandet av kärnvapen, som medför de allvarligaste konsekvenserna för miljön, kan anses vara självklart förbjudet i vissa fall. Därefter appliceras BTF:s rapport beträffande miljöförstöring även på denna fråga. Dessutom uttrycks nödvändigheten av proportionalitet vid användandet av utarmat uran.

Förutom att kommittén kan se t.o.m. användandet av kärnvapen som tillåtet i vissa fall, lutar de sitt ställningstagande, beträffande utarmat uran, på oavslutade undersökningar av BTF.

BTF upprättades den 5 maj 1999 under UNEP och UNCHS. Först under 2000 fick BTF tillgång till NATO:s information om t.ex antalet bomber, innehållande utarmat uran, som använts, liksom precisa platser på där de hade fällts. BTF:s slutgiltiga rapport om det utarmade uranets konsekvenser för miljön kom så sent som den 25 mars 2003.

Rapporten säger att det också efter två år finns spår av det utarmade uranet, men att det ligger under de internationella säkerhetsgränserna. Däremot kan rostande projektiler, innehållande detta ämne, förgifta grundvattnet.¹³⁹

5.3.2.3 Användandet av multipelbomber¹⁴⁰

I rapporten sägs det angående HWR:s anmärkning om att blindgångare från multipelbomberna fungerar som landminor, att det i vilket fall som helst inte finns några juridiska dokument som förbjuder sådana. Vidare säger rapporten att det inte finns indikationer på att NATO, till skillnad från t.ex. i fallet Martić, där serber hade beskjutit Zagreb med multipelbomber, hade avsikt att terrorisera civilbefolkningen.

Även om det inte finns indikationer på att den civila befolkningen var det primära målet, tycks det i alla fall vara NATO likgiltigt att civila kommer till skada när multipelbomber släpps över städer. Jag anser att kommittén intar en naiv och föga professionell inställning till frågan, då den okritiskt avfärdar tanken på att NATO skulle vara till stånd att avsiktligt beskjuta civila. Genom detta har tribunalen indirekt tagit ställning för den ena parten, då den förutsatt att den ena parten är ”god”. Att kommittén inte ens vågar följa den utvecklade sedvanerätten om förbudandet av landminor kan också ifrågasättas.

5.3.2.4 Juridiska frågor kring valet av mål¹⁴¹

Till att börja med tar kommittén upp distinktionsprincipen, som säger att befälhavaren har skyldighet att skilja på militära och civila mål. Särskiljandet skall grundas på god underrättelsetjänst och annan information. Skyldigheten att skilja på civila och militära mål ställs högt,

¹³⁹ [Http://postconflict.unep.ch/actbihdu.htm](http://postconflict.unep.ch/actbihdu.htm)

¹⁴⁰ *Final Report to the Prosecutor by the Committee Established to Review the NATO Bombing Campaign Against the Federal Republic of Yugoslavia*, A iii. IT-95-11.

¹⁴¹ *Final Report to the Prosecutor by the Committee Established to Review the NATO Bombing Campaign Against the Federal Republic of Yugoslavia*, A iv.

men är inte absolut. Kommittén säger vidare att om valet av mål fungerat bra med en hög procentuell nivå skall ett fåtal misslyckanden inte nödvändigtvis betyda att distinktionsprincipen inte har följts.

Trots att bombräderna ofta gjordes på 15000 fots höjd, vilket gör det svårt att urskilja målen, förutsätter kommittén att det med den moderna teknologi, som NATO besitter, gjordes en urskiljning av civila och militära mål på ett tillfredställande sätt.

Vad avser de specifika målen som diskuterades, däribland bombningen av Kinas ambassad, TV-stationen RTS, och en flyktingkolonn, menade kommittén att de inte gav anledning att påbörja en förundersökning. Detta grundades på allting från att det var dålig sikt, militära mål, icke avsiktligt, till att det var misstag från underrättselsetjänsten, eller att det inte fanns någon anledning att misstro NATO:s uppgifter.¹⁴²

Att förutsätta att NATO:s uppgifter skulle vara trovärdiga och ärligt framlagda är en fruktansvärt dålig motivering till att inte starta en förundersökning eller väcka ett åtal. Det är inte bara jag som är av den uppfattningen. Både Röda Korset och Amnesty har framfört liknande kritik mot ICTY:s angående dess hantering av de beskyllningar om krigsförbrytelser som riktats mot försvarsalliansen.¹⁴³

Att åtala de ansvariga personerna inom NATO hade varit en tydlig markering som verkligen hade visat att alla är lika under ICTY:s jurisdiktion, även om det senare skulle visa sig att dessa personer inte skulle kunna dömas efter en rättvis rättegång. Att inte ens påbörja en förundersökning, vilket grundas på en tveksam rapport vars oberoende kan ifrågasättas, undergrävs ICTY:s trovärdighet som en juridisk institution.

5.4 Den tilltalades rättigheter och EKMR

EKMR, som står under Europadomstolens jurisdiktion, kan bara tillämpas på nationella domstolar vars länder har skrivit på konventionen. Därmed skulle inte ICTY kunna prövas av Europadomstolen.

Det kan ändå vara intressant att se hur ICTY:s arbete överensstämmer med konventionen, då denna legat till grund för Europadomstolens utarbetande av en gedigen rättspraxis om bl.a. en rättvis rättegång.

I ICTY:s statut art. 21 framgår den tilltalades rättigheter som påminner mycket om EKMR art. 6. I EKMR art. 6.1, står det att var och en som står anklagad för brott skall ”vara berättigad till opartisk och offentlig rättegång inom skäligen tid och inför en oavhängig och opartisk domstol, som upprättats

¹⁴² *Final Report to the Prosecutor by the Committee Established to Review the NATO Bombing Campaign Against the Federal Republic of Yugoslavia, B v.*

¹⁴³ Scharf & Schabas, *Slobodan Milosevic on trial*, s 108.

enligt lag”. Tribunalens oavhängighet och opartiskhet har diskuterats innan (se 5.3), och att tribunalen inte skulle uppfylla kravet på att bereda den tilltalade en offentlig rättegång inom skälig tid kan jag inte se.

I EKMR, art. 6.2, står det vidare att ”envar som blivit anklagad för brottslig gärning, skall betraktas som oskyldig intill dess hans skuld lagligen fastställts”. Samma formulering hittar vi i ICTY:s statut art. 21.3. Kravet på att betraktas som oskyldig innan en dom har fastställts har, vill jag påstå, endast ett fåtal misstänkta krigsförbrytare, som ställts inför ICTY, åtnjutit. De flesta har redan på förhand dömts, av medierna och allmänheten, för det de står misstänkta för.

Tidigare rättsfall av internationell karaktär har menat att professionella domare skall kunna döma rättvist oberoende av vad som framkommit i medier. Tanken på en sådan domare är fin, men min åsikt är att den massmediala publiciteten kring många av de personer som ställts inför rätta av ICTY, rimligtvis måste ha en inverkan på domarna. Skulle en domare ha kuraget att fria en person av stor dignitet, som i årtal utpekats som en massmördare, i de fall där det är tveksamt om åklagarens bevisning nått graden ”bortom rimligt tvivel”? Jag hoppas det, men är knappast övertygad. Det är ett tungt beslut som tre domare, iakttaga av en hel värld, bär på sina axlar.¹⁴⁴

I ICTY:s statut art. 21.4, som har sin motsvarighet i EKMR art. 6.3, ges den tilltalade vissa minimirättigheter. Rätten för en tilltalad att ofördröjligen bli underrettad om grunderna för åtalet, liksom den tilltalades rätt till tolk och ekonomisk hjälp till en försvarare, tycker jag ICTY uppfyller på ett tillfredställande sätt. Däremot kan det diskuteras om de tilltalade bereds tillräcklig tid för sitt försvar, i enlighet med ICTY:s statut art. 21.4 (b). När jag pratade med Branko Rakić, docent i internationell rätt vid den juridiska fakulteten i Belgrad, tillika juridisk rådgivare åt Slobodan Milošević vid ICTY, ansåg han att mängden dokument och bevisning, som åklagarsidan ”bombarderade” försvarssidan med, omöjligt skulle kunna gås igenom, med risk för att väsentligheter förbises. Det kan påpekas att det i rättegången mot Milošević nämnts siffror på ca 500 000 sidor, som försvaret skall läsa igenom. En praktisk omöjlighet.

Även om tiden i sig är skälig för att förbereda ett försvar borde i alla fall materialet kunna begränsas för att ge försvaret en reell möjlighet att finna väsentligheterna. Under rättegången mot Milošević kommenterade den tilltalade vid ett flertal tillfällen de allt högre växande pappershögarna, bl.a. tackade Milošević domare May för hans vänlighet att ge honom dokumenten även på engelska med en sarkastisk ton. Det skall emellertid hållas i åtanke att rättegången mot Milošević är exceptionell på många sätt, då den omfattar åtal mot samtliga brott, liksom alla krigshärjade territorier i det f.d. Jugoslavien. Dessutom påverkar naturligtvis hörandet av hundratals vittnen mängden papper och dokument.

¹⁴⁴ Scharf & Schabas, *Slobodan Milosevic on trial*, s 110.

Någonting som varit uppe till diskussion i rättegången mot Milošević är om han skall få kalla personer som Bill Clinton, Tony Blair och Madeleine Albright som försvarets vittnen. Att neka Milošević rätten att kalla dessa personer skulle kunna innebära en kränkning av principen om "equality of arms", vilket skulle kunna leda till att han inte får en rättvis rättegång i enlighet med ICTY:s statut art. 21.4 (e). Detta med tanke på att åklagaren fått möjlighet att kalla och höra högt rankade serbiska militärer och politiker.

En annan fråga som varit livligt diskuterad och som föranlett överklaganden till appellationskammaren är om ICTY har rätt att åtala en person retroaktivt. I EKMR art. 7 finns ett förbud mot detta. I ICTY:s statut framgår det däremot tydligt i art. 1, att tribunalen har jurisdiktion över brott som kan hänföras till tiden fr.o.m. den 1 januari 1991, trots att tribunalen upprättades först 1993. ICTY har menat, med rätta, att det som omfattas av dess jurisdiktion är sedvanerätt och konventioner som gällde i det f.d. Jugoslavien även för tiden före ICTY:s upprättande (se 3.4.7).

5.5 ICTY och realpolitiken

Hur mycket påverkas då ICTY av realpolitiken? Att en sådan påverkan förekommer anser jag vara mycket trolig, vilket jag skall försöka ge några exempel på.

Till att börja med kan vi titta på den etniska sammansättningen av domare och åklagare vid tribunalen. Det vi ser vid en första anblick är en bred sammansättning med flera olika nationaliteter, men tittar vi lite närmare ser vi att personer från de framträdande NATO-länderna sitter på de viktigaste posterna. ICTY:s presidenter har varit Antonio Cassese (Italien), Gabrielle Kirk McDonald (USA) och Theodor Meron (USA), och chefsåklagare före Carla Del Ponte (Schweiz) var Louise Arbour (Kanada). Aktörerna i den kanske viktigaste rättegången vid tribunalen, den mot Slobodan Milošević, är den presiderande domaren Richard George May (Storbritannien), som har nära kontakter med det brittiska utrikesdepartementet, och åklagaren Geoffrey Nice (Storbritannien). Jag betvivlar inte att dessa personer är kompetenta, men det rimmar onekligen illa med oberoende och opartiskhet. Det borde inte ha varit svårt att tillsätta en kvalificerad person av en annan nationalitet, som inte tillhör ett land som varit part i konflikten, på dessa framträdande poster. Intressant i det här sammanhanget är att t.ex. en rysk domare som var nominerad inte blev vald med motiveringen att en domare med eventuella proserbiska preferenser skulle undvikas för att upprätthålla tribunalens krav på att vara opartisk.¹⁴⁵

Att tribunalen inte ansåg att det fanns anledning att starta en förundersökning mot NATO på inrådan av William Fenrick, en kanadensare

¹⁴⁵ Scharf & Schabas, *Slobodan Milosevic on trial*, s 28 och 109.

med nära band till sitt lands försvarsdepartement, samtidigt som ICTY:s ekonomi länge varit beroende av bidrag på miljontals dollar från USA och övriga NATO-länder, liksom att en stor del av dem som arbetar för OTP varit utlånade av samma länder kan få tron om en rent juridisk institution att undergrävas rejält.

Om vi reflekterar över några åtal och det politiska klimatet för de aktuella tidpunkterna för åtalens väckande och gripanden, tycker jag mig kunna konstatera att det finns vissa mönster.

Av egen erfarenhet minns jag de politiska och militära diskussionerna för tiden då Goran Jelisić greps odramatiskt i sitt hem i Bijelina i januari 1998. Bijelina ligger i närheten av den då omtvistade Posavina-korridoren och det gjordes ingen hemlighet om att gripandet framför allt var ett sätt att sätta press på serberna, så att de skulle gå med på de förhandlingsförslag som presenterats i Posavina-frågan.

Vad beträffar gripandet av Slobodan Milošević kan även där ett politiskt spel skönjas. Redan i Eagleburgers s.k. ”naming names”-tal i december 1992 ansågs det att Milošević borde åtalas för krigsförbrytelser och ställas inför en krigsförbrytartribunal. Trots detta var Milošević en av dem som reste till Dayton 1995 för att medverka vid fredsförhandlingarna där, vilket några menar var en förutsättning för att han inte skulle åtalas av ICTY redan då.¹⁴⁶

Fyra år efter Dayton-avtalet i samband med att NATO:s bombningar över Jugoslavien pågått i några veckor fanns det plötsligt tillräckliga bevis för den dåvarande chefsåklagaren Louise Arbour (Kanada) att, inte bara åtala Milošević för brott begångna mot den albanska minoriteten, utan också för hans misstänkta inblandning i kriget i Kroatien och Bosnien-Hercegovina. Det kan också nämnas att Arbour några veckor efter väckandet av åtalet mot Milošević erbjöds en tjänst i Supreme Court of Canada, vilken hon tackade ja till. Dessutom kan det misstänkas att NATO var drivande i frågan om att få Milošević åtalad med tanke på de hemliga uppgifter och annan information, t.ex. avlyssnade samtal och satellitbilder, som NATO efter tidigare vägran, lämnade till chefsåklagaren för att underlätta ett väckande av åtal.¹⁴⁷

Om åtalet av Milošević jämförs med ICTY:s agerande i fallet med den nu framlidne kroatiska presidenten Franjo Tuđman finns det definitivt saker som det går att anmärka på. Utan tvekan fanns det ungefär samma grunder för ett väckande av åtal mot Tuđman som mot Milošević. Det fanns dock politiska skillnader. Medan Serbien och Milošević-regimen var västfientliga var kroaterna det motsatta med uttalade anspråk om att t.o.m. bli medlemmar i EU. Det politiska läget i Kroatien var känsligt och led liksom Serbien av en utbredd nationalism. Kroatien försökte däremot åtminstone

¹⁴⁶ Campbell, *Genocide and the Global Village*, s 67.

¹⁴⁷ Scharf & Schabas, *Slobodan Milosevic on trial*, s 103

sträva efter att likna den politik som västvärlden ställt upp som modell med slagord som exempelvis demokrati och frihet. Jag anser att det fanns många starka krafter som kalkylerade med att det skulle kunna uppstå negativa konsekvenser för Kroatiens utveckling om Tudman åtalades, vilket ICTY säkerligen blev varse om.

5.6 ICTY:s upphörande

Enligt Marie Tuma, åklagare vid ICTY, skall tribunalen i Haag avvecklas fr.o.m 2008 för att stängas 2010. Det fortsatta arbetet med att ställa krigsförbrytare i det f.d. Jugoslavien inför rätta får ta nya former.

Ett förslag har varit att placera en domstol i Sarajevo, som skall fortsätta ICTY:s arbete. Frågan jag ställer mig är om även rättskipningen skall tas över av de olika nationaliteterna i det f.d. Jugoslavien? Skulle de vara mogna för det? Mogna att nyktert börja rannsaka den egna sidans fel och brister.

År 2010 innebär att femton år har gått sedan Dayton-avtalet skrevs under. Kanske är det en tid som är tillräcklig för att kunna se på konflikten med viss distans, trots personliga erfarenheter och umbäranden. Jag tror personligen att det vore konstruktivt och ett sätt att bygga upp ett nytt förtroende mellan de olika etniska grupperna om de själva fick styra över den rättvisa som angår dem själva.

Skulle såväl kroater, serber, bosniska muslimer, albaner m.fl. finnas representerade bland domarna och åklagarna, tror jag att de olika folkens misstänksamhet skulle minska och förtroendet gentemot den här typen av institutioner stärkas.

6 Slutsats

Genom mina studier om och runt ICTY har jag kunnat få viss klarhet och även en del svar på de frågeställningar jag ställde upp innan jag påbörjade mitt skrivande.

Ur den rent straff- och processrättsliga aspekten tycker jag mig inte kunna finna något anmärkningsvärt som uppenbart skulle kunna knytas till någon politisk agenda. Utnämningen av domare och åklagare sker genom FN:s försorg, vilket är positivt och måste respekteras. Det kan emellertid anses olyckligt att staterna i säkerhetsrådet har mest att säga till om, då det är de som väljer ut vilka personer som skall nomineras.

I stort sett följer ICTY kraven i EKMR och jag vill påstå att en åtalad erhåller samma rättigheter som i vilken annan utvecklad nationell domstol som helst. Med beaktande av ICTY:s statut och processregler, liksom den med tiden utvecklade praxisen, är rättssäkerheten tämligen hög även om alla juridiska institutioner ofrånkomligt dras med sina brister.

Användningen av t.ex. ”plea agreement” kan jag personligen tycka är märklig och kanske rent av negativ, men å andra sidan är det en processrättslig finess som används även inom andra rättskulturer och inte bara inom ICTY. Däremot kan jag tycka att ICTY:s möjlighet att döma en person för ”joint criminal enterprise” är diskutabel. Dels för att det enligt mig är ett ganska vagt begrepp som är svårt att bevisa konkret, dels för att det är första gången sedan andra världskriget som det används.

Även om det ur ett straff- och processrättsligt perspektiv förefaller som att ICTY är en rent juridisk institution finns det andra aspekter man måste beakta. Hur kommer det sig t.ex. att 72 % av de åtalade är serber, att ingen av dem blivit frikänd, och att hela 20 % av de åtalade fortfarande är på fri fot. Dessa fakta kan sedan jämföras med den näst största etniska gruppen d.v.s. kroater, som endast utgör 18 % av de åtalade, varav hela 22 % blivit friade och bara 5 % är på fri fot? Det skall tilläggas att kroater dömts till i genomsnitt längre straff än serber, om man bortser från brottet folkmord som bara serber åtalats för. Det vore alldeles för enkelt att förklara dessa skillnader med att de t.ex. speglar verkligheten av hur de begångna brotten under kriget fördelades mellan de olika sidorna (se Bilaga D).

Jag har redan analyserat runt ICTY:s förankring bland de olika etniska grupperna, och det är väl ingen överdrift att påstå att ICTY är impopulärast bland serber och montenegriner. Denna aversion mot ICTY kan dels förklara den höga andelen personer som fortfarande är på fri fot, men också förklara, som jag varit inne på tidigare, att serber ogärna utnyttjar tribunalen för att få de brott de själva blivit utsatta för prövade. Det är också viktigt att påpeka att det är en mycket större andel serbiska dignitärer som åtalats, vilket kan förklara orsaken till varför det är så många serber på fri fot, då

höga politiker och militärer i allmänhet har ett mer eller mindre stort folkligt stöd. Samma mönster kan urskiljas i fallet med generalen Ante Gotovina som är den ende åtalade kroatien på fri fot, som tillika är den högst rankade kroatien som åtalats av tribunalen.

Det vore naivt att tro att ICTY och dess anställda skulle vara immuna mot politiska krav och påtryckningar, vilket min diskussion kring tribunalens behandling av NATO och dess delaktighet i kriget är ett tydligt exempel på. Ett sätt att undvika risk för rykten om att inte vara en oberoende och opartisk tribunal är att vid val till de viktigaste funktionerna, som t.ex. ICTY:s president, inte välja en person från ett dominerande NATO-land. Att de här personerna dessutom står i nära relation till sina staters departement, vilket jag givit exempel på, ökar bara misstänksamheten och fördomarna mot ICTY. Oavsett om de här amerikanska, kanadensiska, brittiska eller franska domarna och åklagarna i grunden har goda intentioner, med ett starkt rättspatos, är det utan tvekan trovärdigheten som är viktigast i det här fallet. Jag är övertygad om att det finns personer av andra nationaliteter som är tillräckligt kompetenta att inneha dessa poster.

Min redogörelse för väckandet av åtalet mot Milošević och underlåtenheten att åtala Tuđman visar på hur tribunalen oavsett om det är frivilligt eller ofrivilligt utnyttjas som ett politiskt verktyg efter realpolitiska behov och bedömningar.

Jag ställde i början av den här uppsatsen frågan om det har någon betydelse om ICTY är en juridisk institution eller ett politiskt verktyg, så länge de dömda faktiskt är skyldiga, vilket det sällan finns anledning att ifrågasätta. Jag anser att det har stor betydelse. Om tribunalen uteslutande var ett politiskt verktyg skulle dess mål, om att vara ett varningstecken för framtida krigsförbrytare, gå förlorat. Vem skulle då kunna se ICTY, och ICC, som någonting annat än ett verktyg som enbart reflekterade de politiska vindarna för den just specifika konflikten?

Om jag skall summera mina slutsatser på frågan om ICTY är en juridisk institution eller ett politiskt verktyg är slutsatsen följande. ICTY:s väg mot ett åtal av en misstänkt person kantas av risker för att bli en bricka i ett politiskt spel. När själva åtalet är väckt och de straff- och processrättsliga aspekterna tar vid anser jag att ICTY bygger på de element som konstituerar en juridisk institution. Trots att det, som i rättegången mot Milošević, sitter britter som såväl presiderande domare som huvudåklagare tror jag att rättssäkerheten är tillfredsställande, bl.a. genom närvaron av en eller flera *amicus curiae*. Däremot innebär aktörernas t.ex. brittiska eller amerikanska nationalitet att trovärdigheten för ICTY, som juridisk institution med uttalade mål om oberoende och opartiskt prövande, degraderas. Misstanken om att ICTY skulle vara mer politiserad än vilken annan vanlig nationell domstol som helst är befogad. Detta innebär inte nödvändigtvis att tribunalen fungerar som ett politiskt verktyg.

Bilaga A

Bilagan visar namn och nationalitet på de elva domare som först tillträdde ICTY:s domarposter.¹⁴⁸

President

Antonio Cassese (Italien)

Appellationsdomstolens domare

Georges Abi-Saab (Egypten)

Jules Deschenes (Kanada)

Haopei Li (Kina)

Sir Ninian Stephen (Australien)

Presiderande domare

Gabrielle Kirk McDonald (USA)

Adolphus Godwin-Karibi-Whyte (Nigeria)

Domare

Rustam S. Sidhwa (Pakistan)

Lal Chand Vohrah (Malaysia)

Claude Jorda (Frankrike)

Elisabeth Odio Benito (Costa Rica)

¹⁴⁸ Lescure & Trintignac, *International Justice for Former Yugoslavia*, s 14.

Bilaga B

Bilagan visar namn och nationalitet på de domare som innehade ICTY:s domarposter den 20 oktober 2003.¹⁴⁹

President

Theodor Meron (USA)

Vice president

Fausto Pocar (Italien)

Presiderande domare

Richard George May (Storbritannien)

Wolfgang Schomburg (Tyskland)

Liu Daqun (Kina)

Domare

Claude Jorda (Frankrike)

Mohamed Shahabuddeen (Guyana)

Florence Ndepele Mwachande Mumba (Zambia)

David Anthony Hunt (Australien)

Patrick Lipton Robinson (Jamaica)

Mehmet Güney (Turkiet)

Amin El Mahdi (Egypten)

Carmel A. Agius (Malta)

Alphonsus Martinus Maria Orije (Nederländerna)

O-gon Kwon (Sydkorea)

Inés Mónica Weinberg de Roca (Argentina)

Ad litem domare

Ivana Janu (Tjeckien)

Chikako Taya (Japan)

Sharon A. Williams (Kanada)

Rafael Nieto-Navia (Colombia)

Volodymyr Vassylenko (Ukraina)

Per-Johan Viktor Lindholm (Finland)

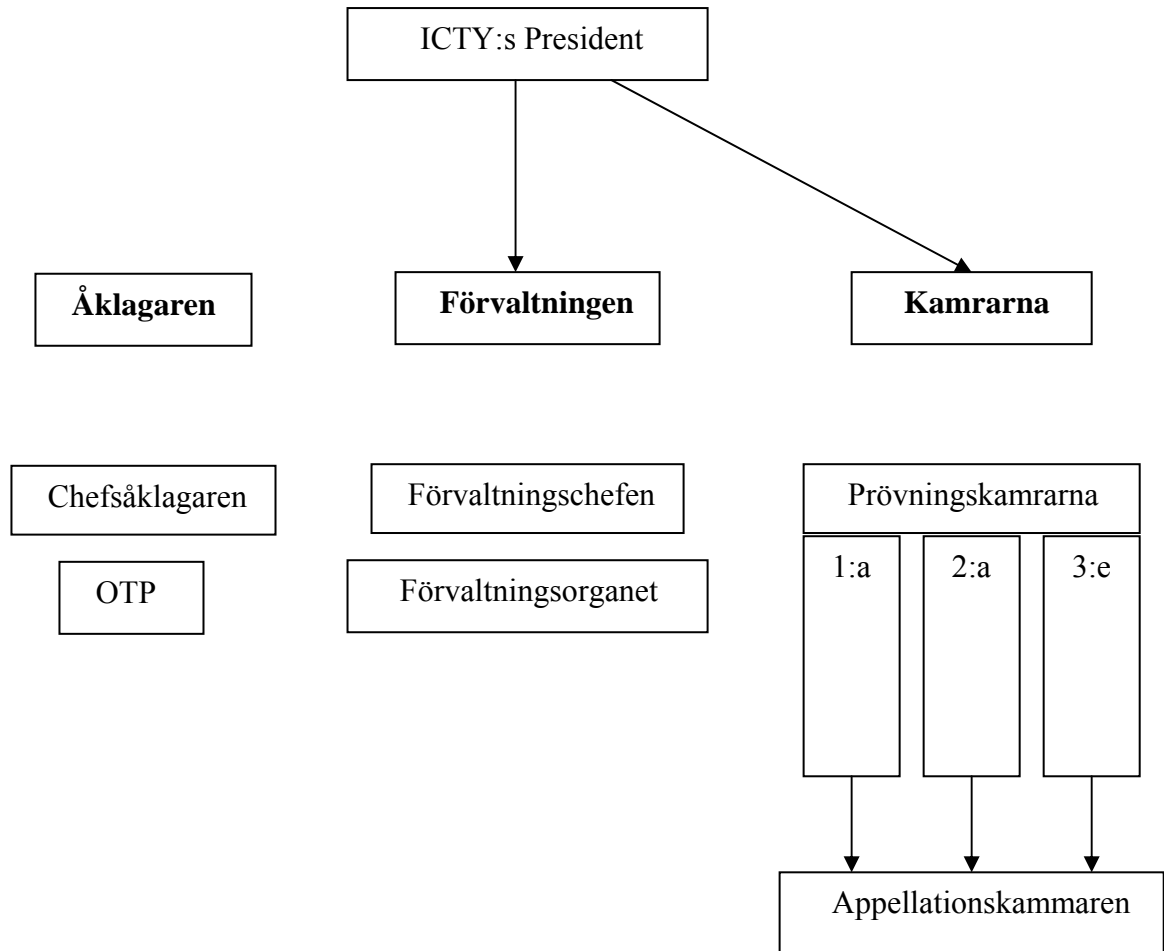
Carmen Maria Argibay (Argentina)

Joaquín Martín Canivell (Spanien)

¹⁴⁹ www.icty.org.

Bilaga C

Bilagan skall ge läsaren en schematisk bild över ICTY:s organisation.

Bilaga D

Följande statistik visar, efter etnicitet, alla de personer som åtalats av ICTY, samt vilka brott och vilket ansvar de åtalats för. För att förenkla statistiken, har den sida för vilken personen stridit för, också blivit den personens etniska tillhörighet, därför har t.ex. kroaten Dražen Erdemović, tillhörande den bosnien-serbiska armén, hamnat under rubriken ”Serber åtalade av ICTY”.

Brotten 1, 2, 3, 4 är (1) svåra överträdelser av 1949 års Genèvekonventioner, (2) brott mot krigets lagar eller bruk, (3) folkmord respektive (4) brott mot mänskligheten. Ett X inom parentes betyder att personen blivit fälld för det brottet.

Ansvar enligt 7.1 är det individuella straffansvaret, medan ansvaret enligt 7.3 är straffansvaret för personer i överordnad ställning.

Av de hittills hundratjugoåtta personer som åtalats av ICTY (t.o.m. 2004-01-01) är nittiotvå serber (72%), tjugotre kroater (18%), nio bosniska muslimer (7%), och fyra albaner (3%).

Albaner åtalade av ICTY

Rättsfall	Namn	Etnicitet	Brott	Ansvar	Område	Påföljd (år)	Processen
IT-02-66	Limaj	Alban	2, 4	7(1), 7(3)	Serbien		Pågår
IT-02-66	Bala	Alban	2, 4	7(1)	Serbien		Pågår
IT-02-66	Musliu	Alban	2, 4	7(1)	Serbien		Pågår
IT-02-66	Murtezi	Alban	2, 4	7(1)	Serbien		Åtalet drogs tillbaka

Brott	Antal	Pågår (%)	Åtal drogs tillbaka (%)
1			
2	4	4 (100)	1 (25)
3			
4	4	4 (100)	1 (25)

Brott	Antal	På fri fot (%)	Frikända (%)	Döda (%)
1				
2	4	0 (0)	0 (0)	0 (0)
3				
4	4	0 (0)	0 (0)	0 (0)

Brott	Prövade	Fällda (%)	Friade (%)
1			
2	0	0 (0)	0 (0)
3			
4	0	0 (0)	0 (0)

Ansvar	Antal	Pågåår (%)	Åtal drogs tillbaka (%)
7(1)	4	3 (75)	1 (25)
7(3)	1	1 (100)	0 (0)

Ansvar	Antal	På fri fot (%)	Frikända (%)	Döda (%)
7(1)	4	0 (0)	0 (0)	0 (0)
7(3)	1	0 (0)	0 (0)	0 (0)

Ansvar	Prövade	Fällda (%)	Friade (%)
7(1)	0	0 (0)	0 (0)
7(3)	0	0 (0)	0 (0)

Övrigt	Antal (%)
Döda	0 av 0 (0)
Åtalet drogs tillbaka	1 av 4 (25)
På fri fot	0 av 3 (0)
Frikända	0 av 3 (0)
Pågåår	3 av 3 (100)

Brott	Genomsnittlig strafftid i år
1	
2	
3	
4	

Ansvar	Genomsnittlig strafftid i år
7(1)	
7(3)	

Bosniska muslimer åtalade av ICTY

Rättsfall	Namn	Etnicitet	Brott	Ansvar	Område	Påföljd (år)	Processen
IT-96-21	Mucic	B. muslim	1(x), 2	7(1), 7(3)	B-H	9	
IT-96-21	Delalic	B. muslim	1, 2	7(1), 7(3)	B-H		Frikänd
IT-96-21	Delic	B. muslim	1(x), 2	7(1), 7(3)	B-H	18	
IT-96-21	Landzo	B. muslim	1(x), 2	7(1)	B-H	15	
IT-01-47	Hadzihasanovic	B. muslim	2	7(3)	B-H		Pågår - provisoriskt frisläppt
IT-01-47	Alagic	B. muslim	2	7(3)	B-H		Provisoriskt frisläppt (död)
IT-01-47	Kubura	B. muslim	2	7(3)	B-H		Pågår - provisoriskt frisläppt
IT-01-48	Halilovic	B. muslim	2	7(3)	B-H		Pågår - provisoriskt frisläppt
IT-02-68	Oric	B. muslim	2	7(1), 7(3)	B-H		Pågår

Brott	Antal	Pågår (%)	Åtal drogs tillbaka (%)
1	4	0 (0)	0 (0)
2	9	4 (44,4)	0 (0)
3			
4			

Brott	Antal	På fri fot (%)	Frikända (%)	Döda (%)
1	4	0 (0)	1 (25)	0 (0)
2	9	0 (0)	1 (11,1)	1 (11,1)
3				
4				

Brott	Prövade	Fällda (%)	Friade (%)
1	4	3 (75)	1 (25)
2	4	0 (0)	4 (100)
3			
4			

Ansvar	Antal	Pågår (%)	Åtal drogs tillbaka (%)
7(1)	5	1 (20)	0 (0)
7(3)	8	4 (50)	0 (0)

Ansvar	Antal	På fri fot (%)	Frikända (%)	Döda (%)
7(1)	5	0 (0)	1 (20)	0 (0)
7(3)	8	0 (0)	1 (12,5)	1 (12,5)

Ansvar	Prövade	Fällda (%)	Friade (%)
7(1)	4	3 (75)	1 (25)
7(3)	3	2 (66,7)	1 (33,3)

Övrigt	Antal (%)
Döda	1 av 9 (11,1)
Åtalet drogs tillbaka	0 av 9 (0)
På fri fot	0 av 9 (0)
Frikända	1 av 9 (11,1)
Pågår	4 av 9 (44,4)

Brott	Genomsnittlig strafftid i år
1	14
2	0
3	0
4	0

Ansvar	Genomsnittlig strafftid i år
7(1)	14
7(3)	13,5

Kroater åtalade av ICTY

Rättsfall	Namn	Etnicitet	Brott	Ansvar	Område	Påföljd (år)	Processen
IT-95-12	Rajic	Kroat	1, 2	7(1), 7(3)	B-H		Pågär
IT-95-14	Blaskic	Kroat	1(x), 2(x), 4(x)	7(1), 7(3)	B-H	45	Appellation pågår
IT-95-14/1	Aleksovski	Kroat	1(x), 2	7(1), 7(3)	B-H	7	
IT-95-14/2	Kordic	Kroat	1(x), 2(x), 4(x)	7(1), 7(3)	B-H	25	
IT-95-14/2	Cerkez	Kroat	1(x), 2(x), 4(x)	7(1), 7(3)	B-H	15	
IT-95-14/2	Skopljak	Kroat	1, 2	7(1), 7(3)	B-H		Åtalet drogs tillbaka
IT-95-14/2	I. Santic	Kroat	1, 2	7(1), 7(3)	B-H		Åtalet drogs tillbaka
IT-95-15	Marinic	Kroat	1, 2	7(1)	B-H		Åtalet drogs tillbaka
IT-95-16	Z. Kupreskic	Kroat	2, 4	7(1)	B-H		Frikänd
IT-95-16	M. Kupreskic	Kroat	2, 4	7(1)	B-H		Frikänd
IT-95-16	V. Kupreskic	Kroat	2, 4	7(1)	B-H		Frikänd
IT-95-16	Josipovic	Kroat	2, 4(x)	7(1)	B-H	12	
IT-95-16	Papic	Kroat	4	7(1)	B-H		Frikänd
IT-95-16	V. Santic	Kroat	2, 4(x)	7(1)	B-H	18	
IT-95-16	Katava	Kroat	2, 4	7(1)	B-H		Åtalet drogs tillbaka
IT-95-16	Alilovic	Kroat	2, 4	7(1)	B-H		Död - Åtalet drogs tillbaka
IT-95-17/1	Furundzija	Kroat	2(x)	7(1)	B-H	10	
IT-98-34	Naletic	Kroat	1(x), 2(x), 4(x)	7(1), 7(3)	B-H	20	Appellation pågår
IT-98-34	Martinovic	Kroat	1(x), 2(x), 4(x)	7(1), 7(3)	B-H	18	Appellation pågår
IT-00-41	Ljubicic	Kroat	2, 4	7(1), 7(3)	B-H		Pågär
IT-01-45	Gotovina	Kroat	2, 4	7(1), 7(3)	Kroatien		På fri fot
IT-01-46	Ademi	Kroat	2, 4	7(1), 7(3)	Kroatien		Pågär - provisoriskt frisläppt
IT-02-62	Bobetko	Kroat	2, 4	7(1), 7(3)	Kroatien		Död

Brott	Antal	Pågär (%) *	Åtal drogs tillbaka (%)
1	10	4[3] (40)	1 (10)
2	22	5[3] (22,7)	5 (22,7)
3	0	0[0]	0 (0)
4	17	4[3] (23,5)	2 (11,8)

*Appellation inom hakklammer

Brott	Antal	På fri fot (%)	Frikända (%)	Döda (%)
1	10			
2	22	1 (4,5)	3 (30)	2 (9,1)
3	0			0 (0)
4	17	1 (5,9)	4 (23,5)	2 (11,8)

Brott	Prövade	Fällda (%)	Friade (%)
1	6	6 (100)	0 (0)
2	12	6 (50)	6 (50)
3	0	0 (0)	0 (0)
4	11	7 (63,6)	4 (36,4)

Ansvar	Antal	Pågår (%) *	Åtal drogs tillbaka (%)
7(1)	23	6[3] (26,1)	5 (21,7)
7(3)	13	6[3] (46,2)	2 (15,4)

*Appellation inom
hakklammer

Ansvar	Antal	På fri fot (%)	Frikända (%)	Döda (%)
7(1)	23	1 (4,3)	4 (17,4)	2 (8,7)
7(3)	13	1 (7,7)	0 (0)	1 (7,8)

Ansvar	Prövade	Fällda (%)	Friade (%)
7(1)	13	9 (69,2)	4 (30,8)
7(3)	6	6 (100)	0 (0)

Övrigt	Antal (%)
Döda	2 av 23 (8,7)
Åtalet drogs tillbaka	5 av 23 (21,7)
På fri fot	1 av 18 (5,6)
Frikända	4 av 18 (22,2)
Pågår *	6[2] av 18 (33,3)

Brott	Genomsnittlig strafftid i år
1	21,7
2	22,2
3	0
4	21,9

Ansvar	Genomsnittlig strafftid i år
7(1)	18,9
7(3)	21,7

Serber åtalade av ICTY

Rättsfall	Namn	Etnicitet	Brott	Ansvar	Område	Påföljd (år)	Processen
IT-94-1	Tadic	Serb	1(x), 2(x), 4(x)	7(1)	B-H	20	
IT-94-2	D. Nikolic	Serb	4(x)	7(1)	B-H	Ej fastställt	
IT-95-3	Borovnica	Serb	1, 2, 4	7(1)	B-H		På fri fot
IT-95-5/18	Karadzic	Serb	1, 2, 3, 4	7(1), 7(3)	B-H		På fri fot
IT-95-5/18	Mladic	Serb	2, 3, 4	7(1), 7(3)	B-H		På fri fot
IT-95-8	Sikirica	Serb	2, 3, 4(x)	7(1), 7(3)	B-H	15	
IT-95-8	Dosen	Serb	2, 4(x)	7(1), 7(3)	B-H	5	
IT-95-8	Kolundzija	Serb	2, 4(x)	7(1), 7(3)	B-H	3	
IT-95-8	N. Banovic	Serb	1, 2, 4	7(1)	B-H		Åtalet drogs tillbaka
IT-95-8	N. Janjic	Serb	1, 2, 4	7(1)	B-H		Åtalet drogs tillbaka
IT-95-8	Kondic	Serb	1, 2, 4	7(1)	B-H		Åtalet drogs tillbaka
IT-95-8	Lajic	Serb	1, 2, 4	7(1)	B-H		Åtalet drogs tillbaka
IT-95-8	Saponja	Serb	1, 2, 4	7(1)	B-H		Åtalet drogs tillbaka
IT-95-8	Timarac	Serb	1, 2, 4	7(1)	B-H		Åtalet drogs tillbaka
IT-95-9	Simic	Serb	1(x), 4(x)	7(1)	B-H	17	
IT-95-9	M. Tadic	Serb	1(x), 4(x)	7(1)	B-H	8	
IT-95-9	Zaric	Serb	1(x), 4(x)	7(1)	B-H	6	
IT-95-9/1	Todorovic	Serb	4(x)	7(1), 7(3)	B-H	10	
IT-95-9/2	Simic	Serb	1, 2, 4(x)	7(1)	B-H	5	
IT-95-10	Jelusic	Serb	2(x), 3, 4(x)	7(1)	B-H	40	
IT-95-10/1	Cesic	Serb	2(x), 4(x)	7(1)	B-H	Ej fastställt	
IT-95-11	Martic	Serb	2, 4	7(1), 7(3)	Kroatien		Pågår
IT-95-13A	Dokmanovic	Serb	1, 2, 4	7(1), 7(3)	Kroatien		Begick självmord i häktet
IT-95-13/1	Mrksic	Serb	2, 4	7(1), 7(3)	Kroatien		Pågår
IT-95-13/1	Radic	Serb	1, 2, 4	7(1), 7(3)	Kroatien		Pågår
IT-95-13/1	Sljivancanin	Serb	1, 2, 4	7(1), 7(3)	Kroatien		Pågår
IT-96-20	Dukic	Serb	2, 4	7(1)	B-H		Provisoriskt frisläppt p.g.a. dålig hälsa (död)
IT-96-22	Erdemovic	Serb	4(x) alt. 2	7(1)	B-H	5	
IT-96-23	Gagovic	Serb	1, 2, 4	7(1), 7(3)	B-H		Död - Åtalet drogs tillbaka
IT-96-23	Janjic	Serb	1, 2, 4	7(1)	B-H		Död
IT-96-23 & IT-96-23/1	Kunarac	Serb	2(x), 4(x)	7(1), 7(3)	B-H	28	
IT-96-23 & IT-96-23/1	Kovac	Serb	2(x), 4(x)	7(1)	B-H	20	
IT-96-23 & IT-96-23/1	Vukovic	Serb	2(x), 4(x)	7(1)	B-H	12	
IT-96-23/2	Jankovic	Serb	2, 4	7(1), 7(3)	B-H		På fri fot
IT-96-23/2	Zelenovic	Serb	2, 4	7(1)	B-H		På fri fot
IT-96-23/2	Stankovic	Serb	2, 4	7(1)	B-H		Pågående
IT-97-24	Stakic	Serb	2(x), 3, 4(x)	7(1), 7(3)	B-H	Livstid	Appellation pågår
IT-97-24	M. Kovacevic	Serb	1, 2, 3, 4	7(1), 7(3)	B-H		Dog i häktet
IT-97-24	Drljaca	Serb	3	7(1), 7(3)	B-H		Dödad vid gripandet
IT-97-25	Kmojelac	Serb	2(x), 4(x)	7(1), 7(3)	B-H	15	
IT-97-25/1	Todovic	Serb	1, 2, 4	7(1), 7(3)	B-H		På fri fot
IT-97-25/1	Rasevic	Serb	1, 2, 4	7(1), 7(3)	B-H		Pågår
IT-97-27	Raznjatovic	Serb	1, 2, 4	7(1), 7(3)	B-H		Död
IT-98-29	Galic	Serb	2, 4	7(1), 7(3)	B-H		Pågår

IT-98-29	D. Milosevic	Serb	2, 4	7(1), 7(3)	B-H		På fri fot
IT-98-30 & IT-98-30/1	Kvocka	Serb	2(x), 4(x)	7(1), 7(3)	B-H	7	
IT-98-30/1	Prcac	Serb	2(x), 4(x)	7(1), 7(3)	B-H	5	
IT-98-30/1	Kos	Serb	2(x), 4(x)	7(1), 7(3)	B-H	6	
IT-98-30/1	Radic	Serb	2(x), 4(x)	7(1), 7(3)	B-H	20	
IT-98-30/1	Zigic	Serb	2(x), 4(x)	7(1)	B-H	25	
IT-98-32	Vasiljevic	Serb	2, 4(x)	7(1)	B-H	20	Appellation pågår
IT-98-32	M. Lukic	Serb	2, 4	7(1)	B-H		På fri fot
IT-98-32	S. Lukic	Serb	2, 4	7(1)	B-H		På fri fot
IT-98-33	Krstic	Serb	2(x), 3(x), 4(x)	7(1), 7(3)	B-H	46	Appellation pågår
IT-98-33	Pandurevic	Serb	2, 3, 4	7(1), 7(3)	B-H		På fri fot
IT-99-36	Brdanin	Serb	1, 2, 3	7(1), 7(3)	B-H		Pågår
IT-99-36	Zupljanin	Serb	1, 2, 3, 4	7(1), 7(3)	B-H		På fri fot
IT-99-36/1	Talic	Serb	1, 2, 3, 4	7(1), 7(3)	B-H		Provisoriskt frisläppt p.g.a. dålig hälsa (död)
IT-99-37	Milutinovic	Serb	2, 4	7(1), 7(3)	Serbien		På fri fot
IT-99-37	Sainovic	Serb	2, 4	7(1), 7(3)	Serbien		Pågår
IT-99-37	Ojdanic	Serb	2, 4	7(1), 7(3)	Serbien		Pågår
IT-99-37	Stojiljkovic	Serb	2, 4	7(1), 7(3)	Serbien		Död
IT-00-39 & 40	Krajisnik	Serb	2, 3, 4	7(1), 7(3)	B-H		Pågår
IT-00-39 & 40/1	Plavsic	Serb	2, 3, 4(x)	7(1), 7(3)	B-H	11	
IT-01-42	Strugar	Serb	2	7(1), 7(3)	Kroatien		Pågår - provisoriskt frisläppt
IT-01-42	V. Kovacevic	Serb	2	7(1), 7(3)	Kroatien		Väntar på att bli förd till ICTY
IT-01-42	Zec	Serb	1, 2	7(1), 7(3)	Kroatien		Åtalet drogs tillbaka
IT-01-42/1	M. Jokic	Serb	2	7(1), 7(3)	Kroatien		Pågår - provisoriskt frisläppt
IT-99-37 & IT-02-54	Milosevic	Serb	1, 2, 3, 4	7(1), 7(3)	B-H, Kr, Ser		Pågår
IT-02-57	Popovic	Serb	2, 3, 4	7(1)	B-H		På fri fot
IT-02-58	Beara	Serb	2, 3, 4	7(1)	B-H		På fri fot
IT-02-59	Mrda	Serb	2, 4	7(1)	B-H		Pågår
IT-02-60	Blagojevic	Serb	2, 3, 4	7(1), 7(3)	B-H		Pågår
IT-02-60	D. Jokic	Serb	2, 4	7(1)	B-H		Pågår - provisoriskt frisläppt
IT-02-60/1	M. Nikolic	Serb	2, 3, 4	7(1), 7(3)	B-H		Pågår
IT-02-60/2	Obrenovic	Serb	2, 3, 4	7(1), 7(3)	B-H		Pågår
IT-02-61	Deronjic	Serb	2, 4	7(1), 7(3)	B-H		Pågår
IT-02-63	D. Nikolic	Serb	2, 3, 4	7(1)	B-H		På fri fot
IT-02-64	Borovcanin	Serb	2, 3, 4	7(1), 7(3)	B-H		På fri fot
IT-02-65	Mejakic	Serb	2, 4	7(1), 7(3)	B-H		På fri fot
IT-02-65	Gruban	Serb	2, 4	7(1), 7(3)	B-H		Pågår - provisoriskt frisläppt
IT-02-65	Knezevic	Serb	2, 4	7(1)	B-H		Pågår
IT-02-65	Fustar	Serb	2, 4	7(1), 7(3)	B-H		Pågår
IT-02-65/1	Banovic	Serb	2, 4	7(1)	B-H		Pågår
IT-02-67	Seselj	Serb	2, 4	7(1)	B-H, Kr, Se		Pågår
IT-02-69	Stanisic	Serb	2, 4	7(1)	B-H, Kr		Pågår
IT-02-69	Simatovic	Serb	2, 4	7(1)	B-H, Kr		Pågår
IT-03-70	Pavkovic	Serb	2, 4	7(1), 7(3)	Serbien		Pågår
IT-03-70	Lazarevic	Serb	2, 4	7(1), 7(3)	Serbien		Pågår
IT-03-70	Djordjevic	Serb	2, 4	7(1), 7(3)	Serbien		Pågår
IT-03-70	Lukic	Serb	2, 4	7(1), 7(3)	Serbien		Pågår
IT-03-72	Babic	Serb	2, 4	7(1)	Kroatien		Pågår

Brott	Antal	Pågår (%) *	Åtal drogs tillbaka (%)
1	27	5 (18,5)	8 (29,6)
2	86	37[3] (43)	8 (9,3)
3	22	8[2] (36,4)	0 (0)
4	86	33[3] (38,4)	7 (8,1)

*Appellation inom
hakklammer

Brott	Antal	På fri fot (%)	Frikända (%)	Döda (%)
1	27	4 (14,8)	0 (0)	5 (18,5)
2	86	17 (19,8)	0 (0)	7 (8,1)
3	22	8 (36,4)	0 (0)	1 (4,5)
4	86	17 (19,8)	0 (0)	7 (8,1)

Brott	Prövade	Fällda (%)	Friade (%)
1	5	4 (80)	1 (20)
2	21	14 (66,7)	7 (33,3)
3	5	1 (20)	3 (60)
4	26	26 (100)	0 (0)

Ansvar	Antal	Pågår (%) *	Åtal drogs tillbaka (%)
7(1)	92	37(3)	8 (8,7)
7(3)	55	26(2)	2 (3,6)

*Appellation inom
hakklammer

Ansvar	Antal	På fri fot (%)	Frikända (%)	Döda (%)
7(1)	92	17 (18,5)	0 (0)	8 (8,7)
7(3)	55	10 (18,2)	0 (0)	6 (10,9)

Ansvar	Prövade	Fällda (%)	Friade (%)
7(1)	26	26 (100)	0 (0)
7(3)	13	13 (100)	0 (0)

Övrigt	Antal (%)
Döda	8 av 92 (8,7)
Åtalet drogs tillbaka	8 av 92 (8,7)
På fri fot	17 av 84 (20,2)
Frikända	0 av 84 (0)
Pågår *	37[3] av 84 (44)

Brott	Genomsnittlig strafftid i år
1	12,8
2	20,3
3	46
4	15,2

Ansvar	Genomsnittlig strafftid i år
7(1)	15,2
7(3)	13,2

Litteraturförteckning

Litteratur

- Beigbeder, Yves *Judging War Criminals: The Politics of International Justice*, Macmillan Press Ltd, Chippenham (Wiltshire) 1999.
- Campbell, Kenneth J. *Genocide and the Global Village*, Palgrave Publishers Ltd, USA, 2001.
- Cassese, Antonio, och B.V.A. Röling *The Tokyo Trial and Beyond – Reflections of a peacemonger*, Polity Press/Blackwell Publishers, Guildford and Kings Lynn 1993.
- Corell, Hans, och Helmut Türk, och Gro Hillestad Thune *Proposal for an International War Crimes Tribunal for the Former Yugoslavia*, CSCE Moscow Human Dimension Mechanism to Bosnia-Herzegovina and Croatia, 1993.
- Diesen, Christian *Bevis*, Nordstedts Juridik AB, Stockholm, 1997.
- Lescure, Karine, och Florence Trintignac *International Justice for Former Yugoslavia: The Working of the International Criminal Tribunal of the Hague*, Kluwer Law International, Haag, 1996.
- Nanda, Ved P. *The establishment of a permanent international criminal court: Challenges ahead*, Human Rights Quarterly Vol. 20, 1998, John Hopkins University Press, 1998.
- Roberts, Adam och Guelff, Richard *Documents on the laws of war*, Clarendon, Oxford. 1989.
- Sharf, Michael P, och W.A. Shabas *Slobodan Milosevic on Trial: a companion*, Continuum, New York and London 2002.

Artiklar

Aftonbladet, 2 maj 1999

Dagens Nyheter, 8 maj 1999.

Lamont, Beth

Establishing an International Criminal Court, The Humanist Magazine, November/December 1998.

Wijk, Erik

Jugoslavien och dess splittring-några fragment, artikel i *Fredsbomber över Balkan*. Manifest, Danmark, 1999.

Övriga källor

[Http://postconflict.unep.ch/actbihdu.htm](http://postconflict.unep.ch/actbihdu.htm)

[Http://www.icty.org](http://www.icty.org)

[Http://www.un.org/icty/pressreal/nato061300.htm](http://www.un.org/icty/pressreal/nato061300.htm)

Final Report to the Prosecutor by the Committee Established to Review the NATO Bombing Campaign Against the Federal Republic of Yugoslavia.

Rättsfallsförteckning

IT-94-1 Tadić

IT-99-37 Milutinović m.fl.

IT-95-11 Martić

IT-95-16 Kupreškić m.fl

IT-99-37 & IT-02-54 Milošević